

Stockholms
universitet

Kriminologiska institutionen

Den stulna värdigheten

En studie om fransk tortyr under det algeriska
självständighetskriget 1954-1962

Examensarbete 15 hp

Kriminologi
Kriminologi III (30 hp)
Vårterminen 2011
Karima Benali

Sammanfattning

Tortyr brukar ofta förknippas med förhör och våld. Men finns det några andra sätt som tortyr kan förstås och förklaras på? Denna uppsats syftar till att undersöka på vilka sätt tortyr kan definieras, förklaras och förstås. Den kontext som tortyr studeras i är det algeriska självständighetskriget år 1954-1962, där tortyr mot algerier användes i stor utsträckning av den franska armén.

Undersökningen utgörs av en litteraturstudie där bl.a. böcker och artiklar har använts för att besvara följande frågeställningar:

- Vad är tortyr?
- Hur har tortyr i det algeriska självständighetskriget förklarats i tidigare forskning?

En kvalitativ innehållsanalys har tillämpats för att analysera det material som studien bygger på och sedan har Herbert C. Kelmans teori "Violence Without Moral Restraint: Reflections on the Dehumanization of Victims and Victimiziers" (som förklarar uppkomsten av massivt och brett våldsutövande i bl.a. krigskontexter) applicerats som begreppsram för att besvara och analysera de ställda frågorna.

Av resultatet framgår det att tortyr enligt fransmännen betraktades som ett *conditio sine qua non*, ett medel som kriget inte kunde vinnas utan, och därför blev tortyren ett krigsvapen som det algeriska folket i sin helhet bekämpades med. Det som blev avgörande för tortyrens användning var avhumaniseringen av algerierna. Dessa betraktades inte som människor, och därmed blev användningen av tortyr legitim. Kombinerat med en auktorisering av tortyranvändningen och till följd därav en rutinisering hade en situation av systematisk tortyranvändning uppstått.

Analysen visade sedan att tortyr inte bara kunde definieras som en våldsmetod eller en förhörsmetod, utan att den innebar förnedring och destruktivitet på många olika sätt. Det har sedan konstaterats att det inte kan formuleras en allmängiltig (och djupgående) definition av tortyr eftersom begreppet tenderar till att ändra karaktär beroende på vilken kontext det sätts i.

Nyckelord: tortyr, l'Algérie française, självständighetskrig, förklaring, förståelse, definition.

Innehåll

Sammanfattning.....	2
1 Inledning.....	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Historien om l'Algérie française.....	5
1.3 Syfte och frågeställningar	8
1.4 Avgränsning	9
1.5 Tidigare forskning	9
2 Teori.....	10
2.1 Teorins användning	12
3. Metod.....	13
3.1 Litteraturstudie	13
3.2 Datainsamling och material	13
3.3 Reliabilitet och validitet.....	16
3.4 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt	17
3.5 Förklaring och förståelse i kvalitativa studier	17
3.6 Definition.....	17
3.7 Förförståelse och subjektivitet.....	18
4. Resultat	19
4.1 Vad är tortyr?.....	19
4.2 Hur har tortyr i det algeriska självständighetskriget förklarats i tidigare forskning?	18
4.2.1 Det algeriska självständighetskriget	18
4.2.2 "Kriget" och indigènes.....	18
4.2.3 Tortyren	22
4.2.4 Tortyrens rättfärdigande	23
4.2.5 Tortyrens innebörd	24
5 Analys.....	25
6 Slutsatser och diskussion	31
6.1 Förslag på framtida forskning.....	33
Referenser.....	34
Bilaga: Tortyrmetoder.....	37

1 Inledning

En natt torterade de en arab i våningen ovanför, en arab som av rösten att döma var ganska åldersstigen. Mellan de fruktansvärda tjut som tortyren tvang ur honom ropade han utmattad: "Leve Frankrike! Leve Frankrike!". Förmodligen trodde han sig därmed kunna lugna bödlarna. Men de andra fortsatte att tortera honom och deras skratt ekade i hela huset.¹

1.1 Bakgrund

Krig karaktäriseras av att moraliska lagar upphävs. Krig som extraordinär omständighet kännetecknas inte sällan av att "målen helgar medlen".² I praktiken innebär detta att handlingar av alla möjliga slag blir "tillåtna" för att uppnå de mål som eftersträvas. I och med att krig saknar moral blir därmed legitimitet något som lätt kan tillskrivas extrema metoder.

Krig bygger i många fall på en kollision av intressen där olika parter är totalt oense om ett visst spörsmål. För att krig ska uppstå krävs att denna oenighet drivs till den gräns att de olika parterna inte ser andra alternativ än att vidta åtgärder mot varandra för att det egna intresset ska vinna över motståndarens. I och med att krig förklaras raderas de moraliska hinder som reglerar människors beteenden. Det är då inte ovanligt att extrema våldsmetoder, närmare bestämt tortyr, tillgrips. Men är tortyr bara en våldshandling eller kan den förstås och förklaras på annat sätt?

Att förklara tortyr som en våldshandling eller som en förhörsmetod är ett bristfälligt försök till en beskrivning av fenomenets verklighet. Tortyr är en situation, ett förhållande, en handling, en mekanism, en metod. Beroende på hur man väljer att se på saken kan tortyr förstås och förklaras på många olika sätt. I egenskap av kriminologiskt examensarbete grundas denna uppsats på en tvärvetenskaplig ansats som har paralleller till bl. a. psykologi och sociologi.³ Den frihet med vilken vi kan studera tortyrens innebörd här ligger i valet av teoretisk ram, dvs. vilken teori eller teoretiskt perspektiv vi väljer att studera tortyr utifrån. Teorier är redskap med vilka vi kan hantera verkligheten.⁴ Tillämpningen av en teori/ett teoretiskt perspektiv blir därför ett sätt att förstå och förklara tortyr.

1.2 Historien om *l'Algérie française*

För att bättre förstå tortyren under det algeriska självständighetskriget följer nedan en sammanfattning av Frankrikes kolonialtid i Algeriet.

Frankrike invaderade Algeriet år 1830. I många år utspelades ett krig mellan algerierna och fransmännen som slutade med att algerierna kapitulerade och *l'Algérie française* (det franska Algeriet)

---

¹ Alleg (1958), s. 121.

² Jmf Lazreg (2008), s. 237.

³ Jmf Sarnecki (2009), kap. 1.

⁴ Sohlberg & Sohlberg (2009), s. 203 ff.

kunde utropas av fransmännen.⁵ Koloniseringen av Algeriet var ett led i den imperialistiska storhet och makt (*la grandeur de la France*) som Frankrike eftersträvade genom att erövra landområden och utbreda *la mission civilisatrice*, dvs. att civilisera människor.⁶ Den imperialistiska epokens tidsanda föreskrev *la mission civilisatrice* som en särskild "uppgift" eller "börda" tillskriven den vite västerländske mannen.⁷ Det var hans "plikt" att verkställa en utveckling hos de "primitiva" och "vilda" folkslagen som fanns runtomkring i världen.⁸

För den algeriska befolkningen innebar kolonisationen en total underkastelse till fransmännen. Stora landområden konfiskerades eller tvångsköptes av fransmännen, vilket resulterade i svält- och hungersnöd.⁹ Algerisk kultur och levnadssätt hämmades för att fransk skulle ta över och religionsutövningen (av islam) begränsades för att kristendomen skulle etableras.¹⁰

Med åren intensifierades kolonisationen. Algeriet var inte längre algeriernas land, det var franskt och därmed så berövades algerierna sin nationalitet.¹¹ De blev *indigènes*, infödingar i ett land som inte längre var deras. *Code de l'indigénat* ("infödingarnas grundlag") infördes av fransmännen för att reglera algeriernas liv.¹² Den innebar i praktiken att ett apartheidsamhälle hade skapats: de regler som fanns i *Code de l'indigénat* gick ut på att intervensera i algeriernas liv genom att begränsa bl.a. fri- och rättigheter.¹³ Detta ledde till att algerierna marginaliserades på alla möjliga sätt: politiskt, ekonomiskt, kulturellt m.m.¹⁴ *Code de l'indigénat* var ett tydligt uttryck för den kluvenhet som rådde i den franska koloniseringstanken.¹⁵ Algeriet skulle dels göras franskt genom att människorna som var föremål för "utveckling" och "civilisering", dvs. algerierna, erbjöds att "förfrankas" och därmed bli fransmän, men i verkligheten så var detta erbjudande långt ifrån sant och en *indigène* (en "inföding", det franska uttrycket för algerier) skulle alltid förbli *indigène*.¹⁶ Algeriern skulle alltid vara "den andra", den "outvecklade", "barbaren".¹⁷ De värderingar om "*liberté, égalité, fraternité*" (frihet, jämlikhet och broderskap) som låg till grund för den franska staten till följd av den revolution som ägt rum på slutet av 1700- talet var därför långt ifrån gällande i det koloniala Algeriet, trots att Algeriet var franskt, därav *l'Algérie française*.¹⁸ Det handlade snarare om

---

⁵ Azar (2001), s. 311.

⁶ Ibid. s. 7 f. och 41.

⁷ Ibid. s. 50.

⁸ Ciment (1997), s. 31 f., jmf Azar (2001), s. 7 f. & s. 50.

⁹ Ciment (1997), s. 31.

¹⁰ Ibid. Detta skedde bl.a. genom att många moskéer gjordes om till kyrkor.

¹¹ Azar (2001), s. 55.

¹² Ciment (1997), s. 31.

¹³ Ibid. s. 33.

¹⁴ Azar (2001), s. 9.

¹⁵ Ibid. s. 51.

¹⁶ Ibid. s. 55.

¹⁷ Ibid. s. 42 och 47.

¹⁸ Ibid. s. 51.

fångenskap, orättvisa och brodermord.¹⁹ Algerierna slets därför mellan dubbla identiteter i denna koloniala atmosfär: de var både objekt tillhörande den franska kolonin och subjekt i den franska nationen.²⁰

Allt fler fransmän bosatte sig i l'Algérie française, och landet kunde via dem bli kultiverat enligt franska manér, bland annat genom att franska infördes som officiellt språk.²¹ Samtidigt sjönk levnadsstandarden kraftigt bland algerierna. Många levde i regelrätt misär vilket berodde på arbetslöshet, överbefolkning och exploatering.²² Underutvecklingen hos algerierna kunde synas på alla plan. Ett exempel på detta var *fellaherna* (bönderna), av vilka 99 procent uppskattades vara analfabeta innan självständighetskrigets utbrott.²³ En uppdelning mellan fransmän och algerier kunde tydligt urskiljas. Det var ett "vi" och "dem" samhälle, där fransmännen tillhörde den övre klassen och algerierna den undre.²⁴

Från det att Algeriet koloniserades skulle det ta mer än hundra år innan ett krig som ledde till självständighet skulle utbryta.²⁵ Tiden fram till självständighetskriget präglades knappast av fredlig samexistens mellan algerier och fransmän. Tvärtom intensifierades kolonisationen ytterligare och gick över till en nivå där motståndsförsök från algerierna började synas runtomkring i landet.²⁶ Revolter besvarades med massivt fransk övervåld i form av massavrättningar, tortyr och andra former av terroriserande ingrepp i syfte att utplåna alla former av upprorstankar.²⁷ Denna repressivitet som algerierna levde under bidrog även till "inre motsättningar" mellan dem. Många som levde i misär (särskilt de bönder som blivit av med sina jordbruksområden) såg ingen annan utväg än att gå över till "fiendens sida", dvs. att hjälpa fransmännen med att slå ner motståndsaktioner som gjordes av indigènes i utbyte mot mat.²⁸ Det fanns även andra som anslöt sig till fransmännen p.g.a. rädsla för vad fransmännen var kapabla till.²⁹ Sammantaget uppstod en splittring inom algerierna som grupp. Dem var inte längre förenade i kampen mot kolonisationen. Oenigheten bland algerierna var ett led i fransmännens koloniseringstaktik.³⁰ Denna taktik kallades "Divide et Impera" (söndra och härska) och syftade till att splittra algerierna och skapa konflikter mellan dem. Dels innebar faktumet att allt fler harkis anslöt sig till fransmännen en försvagning av den grupp algerier som ville behålla den

---

¹⁹ Ibid. med hänvisning till bokens titel.

²⁰ Ibid. s. 52, jmf Lazreg (2008), s. 4.

²¹ Azar, (2001), s. 52 f.

²² Ibid. s. 121.

²³ Davezies (1960), s. 17.

²⁴ Azar (2001), s. 122.

²⁵ Kriget utbröt den 1 november 1954. Ibid. s. 314.

²⁶ Ett exempel på detta är demonstrationerna i Sétif och Guelma den 8 maj 1945 då tusentals algerier demonstrerade för "Algeriets rätt till frihet och oberoende". Demonstrationerna besvarades med en massaker där upp till 45000 algerier dödades. Ibid. s. 97.

²⁷ Ibid. s. 65.

²⁸ Ibid. s. 256 & 298.

²⁹ De indigènes som anslöt sig till fransmännen kom senare att kallas "el harka" (harkis i plural), synonymt med "förrädare", av algerierna. Ibid. s. 298 & Horne (1977), s. 254.

³⁰ Azar (2001), s. 54.

algeriska identiteten och göra motstånd mot fransmännen, och dels hade fransmännen någonting "positivt" att visa upp för omvärlden, dvs. att la mission civilisatrice hade fungerat i och med att allt fler indigènes var beredda att "assimilera" sig till dem.³¹

Upptäckningen till självständighetskriget gick ut på att de som ville göra motstånd mot fransmännen organiserade sig i diverse (gerilla-) rörelser.³² Den största av dessa var FLN (Front de Libération Nationale), och dessa kom att ha en avgörande roll i kriget som sedan bröt ut den 1 november 1954.³³ Åtta år av blodigt krig följde. Upp till 1,5 miljoner algerier dog, mer än 8000 algeriska byar jämnades med marken, över hälften av all boskap tillintetgjordes, gigantiska mängder skog brändes ned, 3 miljoner algerier spärrades in i reservat eller deporterades, 400.000 algerier fängslades, 300.000 flydde, 300.000 algerier torterades³⁴. Det skulle ta över 30 år innan Frankrike överhuvudtaget erkände att ett krig hade ägt rum i Algeriet.³⁵ Ingen av de som beordrade och utförde tortyren mot algerierna straffades.³⁶ Ingen.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att studera vad tortyr är och hur tortyr kan förstås och förklaras. Man kan säga att denna uppsats är ett försök till att komma åt tortyrens kärna. Med detta menas att studien eftersträvar att klargöra vad tortyr innebär, då begreppets betydelse kan betraktas som diffus. En sak som bör betonas är att förklaring och förståelse i detta fall inte inbegriper acceptans! Att söka förklaring till och förståelse av tortyr betyder alltså inte att söka empatisk och sympatisk förståelse för torterare eller rättfärdighet i handlingens existens och tillämpning. Tortyr är och förblir förkastligt! Syftet med uppsatsen är således att studera tidigare forskning och försöka få en fördjupad förståelse av vad tortyr innebär och vilka motiv som kan ligga bakom tortyranvändning.

För att söka förståelse och förklaring i ett fenomen så är det centralt att ställa "bra" frågor. Bra frågor innebär i detta sammanhang sådana som kopplar ihop avsikten med studien med det material som är relevant för att besvara de frågor som ställs.³⁷ Det blir därför lämpligt att ställa "vad"- och "hur"- frågor i denna uppsats för att förstå och förklara och definiera tortyren under det algeriska självständighetskriget. Frågorna i denna studie lyder:

- Vad är tortyr?
- Hur har tortyr i det algeriska självständighetskriget förklarats i tidigare forskning?

---

³¹ Jmf Azar (2001), s. 50.

³² Ibid. s. 97 f.

³³ Ibid. s. 99.

³⁴ Ibid. s. 8, jmf Tortyr: Upprättelse, UR (2008).

³⁵ Branche (2001), s. 13.

³⁶ Tortyr: Upprättelse, UR (2008), jmf Todorov (2008), s. 25.

³⁷ Jmf med Tibys diskussion kring vad en bra fråga är i: Tiby (2007), s. 385.

Den första frågan kommer att besvaras genom att presentera olika definitioner av tortyr som sedan analyseras och diskuteras. Den andra frågan går mer in på djupet och söker förståelse för och förklaring till tortyr i det algeriska självständighetskriget.

1.4 Avgränsning

Att studera tortyr i sin helhet är ett omfattande arbete.³⁸ Trots att det skulle vara en intressant studie erbjuder inte detta examensarbete tillräckligt med tid för en sådan undersökning. Alternativet blir därför att avgränsa ämnet. Denna uppsats kommer att studera tortyr i en viss kontext: tortyr utförd av den franska armén på algerier under det algeriska självständighetskriget 1954-1962.

De teorier och teoretiska perspektiv som studien kan grundas i är många till antalet. Det har bedrivits studier om tortyr utifrån olika maktperspektiv där ex. tortyrsituationen beskrivs som en händelse som skapar makt och maktlöshet.³⁹ Ett annat exempel är att tortyr har förklarats utifrån teorier som handlar om personligheten (där torterare sägs ha en sådan personlighet med bl.a. tendenser till en positiv orientering mot auktoritet och en stark dragning till militärlivet) och situationella faktorer (som handlar om att situationen kan göra en människa till torterare, ex. då en klandervärd handling ges ett högt moraliskt innehåll).⁴⁰ Så även i fallet med val av teori/teoretiskt perspektiv är det aktuellt att göra en slags "avgränsning". Den teori som uppsatsen kommer att analyseras utifrån är Herbert C. Kelmans teori om "sanctioned massacres" som han redogör för i artikeln "Violence without Moral Restraint: Reflections on the Dehumanization of Victims and Victimizer".

För att återkoppla till syftet avses det med denna uppsats att komma åt tortyrens kärna. Syftet är alltså att försöka ta reda på hur tortyrens innebörd kan te sig i den valda kontexten, och även i allmänhet. Men är inte den avgränsning av ämne och teori som har gjorts ett hinder för att komma åt tortyrens kärna, dess innersta väsen? Svaret på den frågan är att en avgränsning inte bara kan tolkas som att resultatet kommer ge en begränsad uppfattning av kärnan, utan som ett sätt att faktiskt komma åt den. Att avgränsa ett ämne är följaktligen att välja vilken ingång man vill ta för att nå det som eftersträvas.

1.5 Tidigare forskning

Den kunskap som kriminologutbildningen på Stockholms Universitet erbjuder, ger en bild av tortyr som något avlägset, något som utövades för flera hundra år sedan.⁴¹ Visst stämmer det, men tortyren har aldrig upphört att existera, den har snarare utvecklats och levt vidare. Ett exempel på detta är att den tortyr som kolonialmakten Frankrike utförde på algerier under självständighetskriget ut-

---

³⁸ Men detta åsyftas någon form av metaanalys, se till detta Bryman (2011), s. 105.

³⁹ Se till detta Mohseni (1998), s. 16.

⁴⁰ O'Brien (1993), s. 8 ff.

⁴¹ Sarnecki (2009), s. 36 ff.

vecklades till att bli en slags vetenskap. Denna formulerades sedan i en doktrin, ett slags "tortyrpaket" som fransmännen därefter exporterade till omvärlden.⁴² Resultaten av denna doktrin har vi sett i flera länder i Latinamerika under 1970- och 1980 talet, ex. militärdiktaturerna Chile, Argentina och Uruguay. Men även i demokratier (!) ser vi idag arvet av tortyrdoktrinen; USA:s krig i Irak och USA:s kamp i det som kallas "kriget mot terrorismen".⁴³ Tortyren i Algeriet är därför viktig att forska om dels för att den är kriminologiskt relevant (för att tortyr är ett brott) och dels för att den har medfört långtgående konsekvenser för många länder.

Det har bedrivits en hel del forskning om tortyren under det algeriska självständighetskriget. Studierna är inte enbart inriktade på att förklara tortyren under kriget; många moderna studier drar paralleller mellan tillämpningen av tortyr i det franska algeriet och USA:s tortyr användning i idag.⁴⁴ Den forskning som har valts ut till denna uppsats utgörs dels av studier om hur tortyren under kriget kan förstås och förklaras samt hur tortyr i allmänhet kan definieras samt förstås och förklaras.

2 Teori

Vilka teorier kan förklara tortyr? Detta var den centrala frågan i valet av en teori som kunde vara relevant att pröva i förhållande till uppsatsämnet. Sarneckis kapitel om folkmord var inspirerande i funderingen kring vilken form av teori som var väsentlig i detta sammanhang.⁴⁵ Lämpligast ansågs det att ha en teori som förklarar hur en människogrupp som distanseras från en annan kan behandlas illa eftersom den inte uppfattas som likvärdig.⁴⁶ Tanken var att en väsentlig teori kunde vara en sådan som förklarar hur moraliska hinder upphör, vilket har följden att brott mot mänskligheten kan äga rum. Herbert C. Kelmans teori "Violence without Moral Restraint: Reflections on the Dehumanization of Victims and Victimizers" förklarar de omständigheter under vilka det som han kallar "sanctioned massacres" kan äga rum.⁴⁷ Med "sanctioned massacres" menas våldshandlingar som sker i följande kontext:

the context of a genocidal policy /.../ directed at groups that have not themselves threatened or engaged in hostile actions against the perpetrators of the violence.⁴⁸

Våldshandlingarna utgörs närmare bestämt av:

---

⁴² Världen: Fransk tortyr på export, Kunskapskanalen (2009), jmf Tortyr: Från Algeriet till Irak, UR (2008).

⁴³ Tortyr: Från Algeriet till Irak, UR (2008), jmf Tortyr: Arvet, UR (2008).

⁴⁴ Se ex. Marnia Lazreg's bok "Torture and the Twilight of Empire. From Algiers to Baghdad" (2008), s. 10.

⁴⁵ Sarnecki (2009), kap 17.

⁴⁶ Jmf Bauman och Hilbergs teorier om distansering av judarna från den övriga befolkningen för att förintelsen skulle kunna äga rum. Sarnecki (2009), s. 408.

⁴⁷ Det avses inte att söka översätta begreppet "sanctioned massacres" eftersom det föreligger en risk att ordets innebörd ändras.

⁴⁸ Kelman (1973), s. 25.

indiscriminate, ruthless and often systematic mass violence carried out by military or paramilitary personnel while engaged in officially sanctioned campaigns, and directed at defenseless and unresisting civilians, including old men, women, and children. /.../ The larger context is usually, though not necessarily, an international or civil war, a revolutionary or secessionist struggle, a colonial or ethnic conflict, a change of consolidation of political power.⁴⁹

Kelman menar att denna form av "genocidal" (folkmordsartad) våld råder i en särskild kontext där våldet är riktat mot en specifik måltavla. Närmare bestämt kan det ex. handla om ett krigstillstånd där en folkgrupp som tillhör en separat kategori av människor som historiskt har blivit stigmatiserad utsätts för våld.⁵⁰ Den målgrupp som våldet riktas mot utgörs oftast av en svagare och försvarslös grupp av människor i förhållande till förövarna.⁵¹ Våldets existens är möjligt p.g.a. underbyggd legitimitet. Det vanligaste sättet brukar vara att våldsutövande sker för att den egna statens existens ska skyddas.⁵² De moraliska reglerna i mellanmäsklig interaktion är under dessa omständigheter inte gällande.⁵³

Kelman menar att de "moraliska hindren" som förebygger våld i andra fall försvagas av tre faktorer. Det som han kallar "the loss of restraint" kan bli verkligt när "authorization", "routinization" och "dehumanization" (auktorisering, rutinisering och avhumanisering) äger rum.⁵⁴ Sanctioned massacres kan ske både om alla tre faktorer samspelar, eller om det bara är fråga om en av dem.⁵⁵ Auktorisering går ut på att våldshandlingarnas auktoritet blir dess legitimitet.⁵⁶ En ökad våldsbänagenhet skapas när våldshandlingar beordras, uppmanas, godkänns och utförs.⁵⁷ Det uppstår även en slags tvångssituation där individen som ingår i denna auktoritet inte upplever att den kan annat än att lyda order och därmed begå våldshandlingar.⁵⁸ Att vägra lyda order kan även leda till konsekvenser, såsom att ordningen eller "disciplinen" rubbas.⁵⁹ Att våldsutövningen antar karaktären av en auktorisering leder till att individen som utför den inte betraktar sig själv som ansvarig för sina handlingar, eftersom handlingen var en order "uppifrån".⁶⁰ Det görs även ett särskiljande mellan "plikt" och "moral".⁶¹

---

⁴⁹ Ibid. s. 29.

⁵⁰ Ibid. s. 50.

⁵¹ Ibid. s. 32.

⁵² Ibid. s. 33.

⁵³ Ibid. s. 35.

⁵⁴ Ibid. s. 38. Min översättning.

⁵⁵ Uppsatsen studerar tortyren det algeriska självständighetskriget utifrån samtliga punkter i Kelmans teori.

⁵⁶ Ibid. s. 39.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid. s. 45.

⁶⁰ Ibid. s. 39 & 41 f.

⁶¹ Ibid. s. 45.

Rutinisering betyder att auktoriseringen skapar en situation där våldshandlingarna blir en rutin, utan att någon egentligen funderar kring vad det innebär för de drabbade.⁶² Rutinisering blir möjligt när fokus förflyttas från beslutsfattande av våldshandlingar och moraliska tankar till själva utförandet av jobbet, vilket gör det till en rutin. Rutiniseringen kan fortgå ostörd (från moraliska hinder såsom samvetsqual) förutsatt att processen rättfärdigas upprepade gånger.⁶³ Rutiniseringen leder så småningom till att våldsutövandet blir normaliserat, och därmed kritiserar det inte av utövarna.⁶⁴

Avhumanisering innebär att offren berövas sin karaktär som humana. Följden av det blir att de moraliska principerna inte längre gäller i interaktionen med dem.⁶⁵ Kelman definierar humanitet som bestående av två faktorer: "identity", som innebär att en människa är en självständig individ, kapabel att fatta beslut och förmögen att leva ett liv som är byggt på hennes/hans värderingar och mål, och "community", vilket betyder att individen är en del av ett nätverk där folk bryr sig om och respekterar varandra.⁶⁶ Sanctioned massacres går ut på att dessa två faktorer som kännetecknar människan elimineras; människornas värdighet bestjäls.⁶⁷ Kelman menar att den form av avhumanisering som sker i fallet "sanctioned massacres" är extrem. Det som offret blir till följd av det avhumaniserats betraktas av förövarna som en legitim grund för våldsutövning mot den.⁶⁸ Det rättfärdigande som genomsyrar avhumaniseringsprocessen intensifieras då förövarna börjar tro på att de utsatta människorna inte är mänskliga.⁶⁹ Kelman noterar vidare att det därmed inte bara är offren som avhumaniseras utan även förövarna, fast på olika sätt, eftersom de tappar sina "moraliska bromsar".⁷⁰ Förövarna förlorar förmågan att känna empati för sina offer.⁷¹

Sammantaget så innebär Kelmans teori att auktoriserings-, rutiniserings- och avhumaniseringsprocesser leder till att två saker: sanctioned massacres och the loss of restraints.⁷²

2.1 Teorins användning

Användningen av teori i denna studie har en deduktiv karaktär. Det innebär inte riktigt att den är teoriprovande, men den kommer att användas som en "förklaringsmodell" för att förstå och förklara tortyr i Algeriet under självständighetskriget.⁷³ Eftersom det finns så många teorier som kan tillämpas för att förstå och förklara tortyr så blir valet av Kelmans teori en slags avgränsning (se

---

⁶² Ibid. s. 46

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid. s. 47

⁶⁵ Ibid. s. 48.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid. s. 49.

⁶⁸ Ibid. s. 50.

⁶⁹ Ibid. s. 50.

⁷⁰ Ibid. s. 51.

⁷¹ Ibid. s. 52.

⁷² Ibid.

⁷³ Jmf Bryman (2011), s. 348.

ovan, rubriken "Avgränsning") och därmed en sorts begreppsram för vad som ska förstå och förklaras.⁷⁴ Teorin blir "ett verktyg för att organisera tänkandet och skapa fokus för forskningen".⁷⁵

3. Metod

3.1 Litteraturstudie

Att förstå tortyr utifrån ett material som utgörs av böcker, artiklar, dokumentärer och en film gör den kvalitativa litteraturstudien till en lämplig forskningsmetod. Med litteraturstudie menas kort och gott att bedriva kvalitativ forskning genom att söka svar på sina forskningsfrågor i den litteratur som har valts ut för studien.⁷⁶ Skillnaden mellan litteraturstudier och ex. empiriska studier är således att frågorna ställs till ett material, inte till människor.⁷⁷ Vidare inbegriper en litteraturstudie en analys av den genomgång som har gjorts av den valda litteraturen.⁷⁸ I denna studie har analysen genomförts genom att applicera Kelmans teori som begreppsram på den tidigare forskningen för att sedan jämföra olika forskares förklaringar och därefter resonera kring dessa.

3.2 Datainsamling och material

Det material som studien bygger på och som därmed har betraktats som relevant för undersökningens syfte har valts ut genom en uteslutningsprocess.⁷⁹ Det relevanskriterium som ställdes på litteraturen var att den skulle behandla ämnet tortyr under Algeriet kriget (och tortyr i allmänhet). Det första steget i processen var att få ett makroperspektiv över den litteratur som behandlar den utvalda kontexten som har valts för uppsatsen, alltså tortyr och det algeriska självständighetskriget.⁸⁰ Detta blev möjligt genom en googlesökning:

Sökord: tortyr	Sökresultat: 536000 träffar
Sökord: torture	Sökresultat: 66800000 träffar

Att sökning gjordes på ordet "tortyr" alternativt "torture" var dels för att få fram material på olika språk (svenska, engelska och franska) och dels som kan förklara tortyr, men som nödvändigtvis inte behöver vara kopplad till Algeriet. Även sökkombinationer användes:

Sökord: tortyr Algeriet	Sökresultat: 65400 träffar
Sökord: torture Algeria	Sökresultat: 60080000 träffar

⁷⁴ Sohlberg & Sohlberg (2009), s. 206. jmf Kelman (1973), s. 29.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Jmf Bryman (2011), s. 97.

⁷⁷ http://portal.omv.lu.se/Portal/student/info_praktisk/upsats_anvis/litteraturstudiers_utformning_samt_referensteknik/upsats_omfattning

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Tanken var att ett relevant material skulle vara ett sådant som var kvar efter att det irrelevanta materialet hade sållats bort.

⁸⁰ Bryman (2011), s. 98.

Sökord: torture Algérie	Sökresultat: 970000 träffar
-------------------------	-----------------------------

Just dessa sökkombinationer användes för att hitta material som handlar om tortyr och Algeriet och på så sätt få en bild av vad som kan vara intressant att ha med i uppsatsen. Eftersom sökningarna gav alldeles för många sökresultat så var huvudtanken att mycket skulle sällas bort: dels det som var irrelevant för uppsatsens syfte, och dels det som kunde vara relevant men som betraktades som överflödigt. Det andra steget var därför att eliminera det material som var helt irrelevant; det som inte hade någonting med studiens syfte att göra. För att göra detta söktes material istället på Stockholms universitetsbiblioteks hemsida genom de nämnda sökorden/sökkombinationerna i sökfältet för litteratur, databaser (Google Scholar, Academic Search Premier, PsycInfo,) och LIBRIS.⁸¹ Idén med detta var att sökningar på dessa databaser bara får fram forskningsmaterial och därmed inte tar med sådant som sågs som "irrelevant" och "överflödigt" då sökningar gjordes på Google.⁸² Detta märktes klart och tydligt då sökning gjordes på exempelvis Google Scholar:

Sökord: tortyr	Sökresultat: 1470 träffar
Sökord: torture	Sökresultat: 320000 träffar
Sökord: tortyr Algeriet	Sökresultat: 67 träffar
Sökord: torture Algeria	Sökresultat: 21400 träffar
Sökord: torture Algérie	Sökresultat: 21600 träffar

Jämfört med de resultat som Google hade frambringat var sökningen på Google Scholar en drastisk minskning. Men trots detta så var det fortfarande för mycket material. För att skära ner ännu mer så gjordes sökningen på diverse databaser och på bibliotekets sökmotor för litteratur:

Sökord: tortyr Algeriet	Sökresultat: 4 träffar
Sökord: torture Algeria	Sökresultat: 4 träffar
Sökord: torture Algérie	Sökresultat: 0 träffar ⁸³

Av dessa sökträffar valdes två dokumentärer och två böcker:

Tortyr: Från Algeriet till Irak (dokumentär)
Tortyr: Arvet (dokumentär)
La torture et l'armée pendant la guerre d'Algérie 1954-1962, av Branche ⁸⁴

⁸¹ Sökorden "tortyr"/"torture" och "Algeriet"/"Algeria"/"Algérie" uppfattades som väsentliga nyckelord eftersom de inte är alltför avgränsade eller utvidgade då det avsågs att få fram sökresultat på material som handlade om just tortyr i Algeriet. Jmf Bryman (2011), s. 116.

⁸² Google snappar upp en massa olika slags material som kan utgöras av allt från forskning till bloggar och personliga dokument som inte bör användas i forskning och därför är databaser mer "pålitliga" i sökandet efter uppsatsmaterial.

⁸³ Anledningen till att den franska sökningen inte gav några resultat kan vara för att den engelska sökningen fångar upp franska sökträffar (då vissa engelska ord stavas på samma sätt på franska), ex. boken "La torture et l'armée pendant la guerre d'Algérie", som kunde återfinnas till följd av sökningen "torture Algeria".

⁸⁴ Detta är en fransk bok, som till följd av sin relevans har tagits med i studien.

Torture and the twilight of empire. From Algiers to Baghdad, av Lazreg
--

Uteslutningsprocessens sista steg var att välja ut sådant som var intressant att ta med och att ta bort allt som inte var väsentligt för uppsatsens syfte. Detta gjordes genom följande sökning:

Sökord: tortyr	Sökresultat: 211 träffar
Sökord: torture	Sökresultat: 260 träffar

En noggrann genomgång av sökresultaten gjordes, och det som blivit kvar efter bortsällningen var 16 böcker och ytterligare två dokumentärer:

Frihet, jämlikhet, brodermord. Revolution och kolonialism hos Albert Camus och Frantz Fanon, av Azar
Torture and the ticking bomb, av Brecher
Algeria, the fundamentalist challenge, av Ciment
Fronten, av Davezies
Beyond breaking point: A study of the techniques of interrogation, av Deeley
A savage war of peace. Algeria 1954-1962, av Horne
Tortyr - ett symptom på samhällelig maktutövning: Om makt utanför och innanför tortyrtrummet och dess uttryck (överföring - motöverföring) i behandlingsrummet, av Mohseni
Tortyr - bakgrundsfaktorer och exempel i modern tid, av O'Brien.
Understanding torture. Law, violence and political identity, av Parry
Torture, av Peters
Torture. A collection, av Posner
Torture and democracy, av Rejali
SoS-rapport: Tortyr, en kunskapsöversikt
On torture, av Todorov
Tortyr och existens, av Westin
The ethics of torture, av Wisniewski och Emerick
Tortyr: Upprättelse (dokumentär)
Världen: Fransk tortyr på export (dokumentär)

Databasernas funktion i valet av material betraktades som sekundär. De böcker som litteratursökningen på bibliotekets hemsida frambringat hade mycket väl kunnat räcka för att studien skulle genomföras.⁸⁵ Men för att undvika att missa eventuell viktig och kompletterande litteratur (som kan förklara tortyr) så gjordes sökningar med de nämnda sökorden/sökkombinationerna i databaserna Academic Search Premier och PsycInfo. En artikel från vardera databas valdes ut:

Torture and guerre revolutionnaire in the Algerian war, av DiMarco
Paras and centurions: Lessons learned from the battle of Algiers, av Schrepel

⁸⁵ Böckerna sågs som proportionerliga i förhållande till utformandet av en C- uppsats eftersom de innehöll väldigt mycket relevant information. Det ansågs därmed vara "tillräckliga".

Den valda teorin söktes på Google genom sökordet "avhumanisering". Bland sökresultaten fanns en uppsats som handlade om sovjetiska krigsfångar i Norge under andra världskriget som blivit utsatta för tortyr av norska soldater. I denna uppsats användes Herbert C. Kelmans teori "Violence without Moral Restraint: Reflections on the Dehumanization of Victims and Victimiziers".

Övrigt material som har använts i studien är en film som handlar om kriget i Algeriet ("Slaget om Alger") och lagar (Gènevekonventionerna m fl.).

3.3 Reliabilitet och validitet

För att bidra till en hög reliabilitet och validitet så är det viktigt att ställa krav på litteraturstudiens användning. Precis som andra metoder så måste den beakta etiska frågor, vara reliabel, valid och replikerbar.⁸⁶ Eftersom just denna studie behandlar ett ämne som kan uppfattas som "känsligt" och som även har skapat stora debatter så är det därför även angeläget att beakta god källkritik då information ska bearbetas och analyseras, eftersom det ibland kan råda misstankar om att viss information kan vara "vinklad".⁸⁷ Med god källkritik menas i denna uppsats att olika källor har jämförts innan information som utgörs av ex. antal döda offer eller antal torterade personer angetts.⁸⁸

Källkritik används för att undvika reliabilitets-, validitets-, och replikerbarhetsproblem.⁸⁹ Fler sätt att bidra till en valid uppsats är att först och främst "mäta det man avser att mäta", dvs. att ta reda på det som har utlovats i inledningen och i syftesformuleringen.⁹⁰ I denna uppsats innebär det att fokus läggs på förståelse i och förklaring av tortyr. En tendens som bör undvikas i uppsatsskrivande är att dra iväg från kärnan och börja resonera kring och analysera sådant som inte är relevant i fallet, vilket har följden att uppsatsen tappar sin hållbarhet och pålitlighet. För att undvika detta har de olika delarna i uppsatsen med syftesformuleringen i åtanke lästs igenom noggrant för att detektera eventuella "överskridanden" av det som uppsatsen syftar till att behandla för att därefter ändra på dessa så att uppsatsen verkligen besvarar de frågeställningar som har angivits. Ytterligare en faktor är transparens. En uppsats ska vara genomskinlig på det sätt att den tydligt påvisar *vad* som har gjorts och *hur* det har genomförts när det gäller "hur forskaren förhåller sig till tidigare forskning, hur de egna resultaten ser ut, vilka metoder som använts och hur tolkningen ägt rum".⁹¹ I den här uppsatsen har transparenskravet tagits i beaktande och verkställt genom att med redovisa de olika stegen i forskningen med akribi.

---

⁸⁶ Ibid. s. 49 f.

⁸⁷ Trost (1998), s. 44.

⁸⁸ Jmf Trost (1998), s. 44.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Lisper & Lisper (2005), s. 59.

⁹¹ Sohlberg & Sohlberg (2009), s. 15.

3.4 Vetenskapsteoretisk utgångspunkt

Den vetenskapsteoretiska utgångspunkten i denna uppsats är hermeneutik. Detta innebär att studien har genomförts genom att fokusera på *tolkning* av den tidigare forskningen.⁹² Det valda materialet har tolkats och analyserats för att kunna förklara, förstå och definiera tortyr. Hermeneutiken är därmed relevant p.g.a. att forskningsmaterialet är "beroende" av forskarens *engagemang* (i den aktuella studien är det alltså fråga om *tolkning*) för att ett resultat och en analys ska kunna genereras.⁹³

Eftersom uppsatsen syftar till att förstå, definiera och förklara tortyr och därmed gör ett försök till att komma åt tortyrens kärna så finns också andra vetenskapsteoretiska utgångspunkter som hade kunnat vara aktuella om studien hade haft en annan karaktär. Att göra ex. kvalitativa intervjuer med tortyroffer och därmed forska kring personernas upplevelser av tortyr hade aktualiserat bl.a. fenomenologin som vetenskapsteoretisk utgångspunkt. Utifrån ett fenomenologiskt perspektiv så kan kunskap inte nås om "tinget i sig" utan endast om "tinget för oss", alltså hur tortyr uppfattas till följd av folks erfarenheter.⁹⁴ Ur ett sådant perspektiv skulle det alltså bli intervjupersonernas egna erfarenheter och uppfattningar som får besvara de givna frågeställningarna.

3.5 Förklaring och förståelse i kvalitativa studier

Kombinationen av förklaring och förståelse i denna uppsats kan väcka frågetecken. Generellt brukar det göras en distinktion mellan förklaring och förståelse i samhällsvetenskapliga studier.⁹⁵ Kvantitativa metoder sägs vara förklarande och generaliserande, medan kvalitativa går mer på djupet och söker förståelse.⁹⁶ Men kan en kvalitativ studie vara både förklarande och förstående med tanke på att man vanligtvis söker *förklaring* i *kvantitativa* undersökningar och *förståelse* i *kvalitativa* studier?⁹⁷ Denna uppsats kommer att utgå från konceptet att studier inte kan vara renodlat förstående eller förklarande, utan att de innehåller ett visst mått av bägge.⁹⁸ Det som skiljer kvalitativ förklaring från kvantitativ är att den inte kan *generaliseras*.⁹⁹ Annars kan kvalitativa undersökningar mycket väl vara förklarande.¹⁰⁰

3.6 Definition

Vad är tortyr? För att kunna förklara tortyr måste man ha någon form av definition som förklaringen grundar sig i. Den centrala frågan är här vilken slags definition som är aktuell för ett så

---

⁹² Sohlberg & Sohlberg (2009), s. 246.

⁹³ Sohlberg & Sohlberg (2009), s. 149.

⁹⁴ Ibid. s. 72.

⁹⁵ Bryman (2011), s. 372, jmf Sohlberg & Sohlberg (2009), s. 155.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Bryman (2011), s. 372.

⁹⁸ Jmf Sohlberg & Sohlberg (2009), s. 156.

⁹⁹ Bryman (2011), s. 369.

¹⁰⁰ Sohlberg & Sohlberg (2009), s. 156.

pass abstrakt men samtidigt konkret fenomen som tortyr. Essentialismen innebär att företeelsers innersta väsen kan avspeglas genom en definition.¹⁰¹ Reifikation är belagd med en tendens att konkretisera företeelser så att dem betraktas som ting (vilket är ett problem i denna studie eftersom tortyr har en hög abstraktionsnivå).¹⁰² Eftersom uppsatsen innehåller en diskussion om hur tortyr kan definieras så kan det därmed sägas att den hamnar någonstans mitt emellan. Den är varken implicit eller explicit.¹⁰³

3.7 Förförståelse och subjektivitet

Det är svårt, kanske t.o.m. omöjligt att skriva en uppsats utan att de egna förförståelserna påverkar uppsatsens innehåll.¹⁰⁴ För att en uppsats ska vara så transparent som möjligt blir det därför viktigt att framföra den egna förförståelsen och subjektiviteten för att undvika utpräglade subjektiva analysresultat och slutsatser.¹⁰⁵ Objektivitetskravet är mindre strikt i hermeneutiska studier, eftersom dessa bygger på förståelse och tolkning, men det innebär inte att den egna förförståelsen och subjektiviteten ska få påverka innehållet utan att det reflekteras över detta.¹⁰⁶

Denna uppsats försöker inte på något sätt dölja att tortyr betraktas som en förkastlig handling.¹⁰⁷ Tvärtom, så är detta grunden för hela uppsatsen: det som gör ämnet tortyr intressant är just p.g.a. att det är så värdeladdat, att det är så negativt. Forskarrollen är här påverkad av förförståelsen att ingen människa, under inga omständigheter får utsättas för ett sådant fysiskt och psykiskt övergrepp som tortyr innebär. Bortsett från forskarrollen så har den personliga rollen varit avgörande i valet av uppsatsämne: jag är algerisk medborgare och har familj och släkt som har upplevt både kolonisationen och kriget. Sedan min barndom har jag fått höra historier om dessa och reaktionen har varit en blandning av förskräckelse och förundran över krigets och kolonisationens orättvisa och människoförakt. Varför just ämnet tortyr har valts beror på att tortyr i min uppfattning hamnar i ytterkanten av denna orättvisa: det är det största misstaget som kan begås mot mänskligheten. Jag har därför alltid velat förstå (men inte acceptera!) *varför* och *hur* tortyren kunde äga rum under det algeriska självständighetskriget. Denna uppsats blir således för mig ett svar på frågor som jag länge har funderat över.

Min förförståelse är ur forskningssynpunkt både positiv i den bemärkelsen att den är drivkraften bakom studien, men den är även mindre bra om den står i vägen för en vetenskapligt "korrekt" undersökning. En vetenskaplig studie ska nämligen vara saklig och inte påverkas alltför mycket av

---

¹⁰¹ Ibid. s. 113.

¹⁰² Ibid. s. 114.

¹⁰³ Ibid. s. 113.

¹⁰⁴ Ibid. s. 73.

¹⁰⁵ Jmf Bryman (2011), s. 44 om kravet på reflexivitet.

¹⁰⁶ Sohlberg & Sohlberg (2009), s. 246.

¹⁰⁷ Detta gäller inte bara i den valda kontexten utan överhuvudtaget!

den egna subjektiviteten. Det är därför viktigt att vara medveten om sina förförståelser, i detta fall personliga värderingar, för att uppsatsen ska bli så saklig som möjligt. I denna studie har subjektiviteten ständigt varit i åtanke för att undvika att forskarrollen påverkas av "den personliga rollen".

4. Resultat

4.1 Vad är tortyr?

"The attempt to define torture has been hopeless".¹⁰⁸ Så inleder Wisniewski och Emerick sin bok "The Ethics of Torture", som är en filosofisk analys av tortyr.¹⁰⁹ Det ligger någonting i detta påstående: tortyr har länge varit föremål för diskussion, förklaring och definition, vilket kan tyda på att rådande definitioner inte har ansetts vara tillfredsställande.¹¹⁰ Tortyren har en lång historia som i vår kännedom sträcker sig ända bak till antiken.¹¹¹ Ursprungligen kommer ordet tortyr från det latinska *torquere* eller *tortura* som betyder "vrida", "pina" eller "plåga".¹¹² I FN:s tortyrkonvention (artikel 1) definieras tortyr som:

varje handling genom vilken allvarlig smärta eller svårt lidande, fysiskt eller psykiskt, medvetet tillfogas någon antingen för sådana syften som att erhålla information eller en bekännelse av honom eller en tredje person, att straffa honom för en gärning som han eller en tredje person har begått eller misstänks ha begått eller att hota eller tvinga honom eller en tredje person eller också av något skäl som har sin grund i någon form av diskriminering, under förutsättning att smärtan eller lidandet åsamkas av eller på anstiftan eller med samtycke eller medgivande av en offentlig tjänsteman eller någon annan person som handlar såsom företrädare för det allmänna. Tortyr innefattar inte smärta eller lidande som uppkommer enbart genom eller är förknippade med lagenliga sanktioner.

Bestämmelsen förklarar alltså att det handlar om olika former av smärta som tillfogas en person i syfte att tvinga fram bekännelser, straffa eller diskriminera. Artikel 5 i FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna stadgar att "ingen får utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning". Genèvekonventionerna (krigets lagar), vilka är kärnan i den humanitära rätten för att de värnar om den mänskliga värdigheten, är till för att skydda människor i krigstid.¹¹³ Förbudet mot tortyr är här centralt.¹¹⁴ Enligt internationella lagar är tortyr alltså förbjudet för att det utgör ett brott. Tortyr kan syfta till att tvinga fram sanna (och osanna!) be-

---

¹⁰⁸ Wisniewski & Emerick (2009), s. 1.

¹⁰⁹ Ibid. Passim.

¹¹⁰ Jmf boken "Torture and the ticking bomb" (2007), s. 3 f. där författaren medger att man inte ska definiera tortyr därför att det är ett föränderligt begrepp som kan förklaras på olika sätt i olika kontexter.

¹¹¹ SoS-rapport 1989:40, s. 10 & Westin (1989), s. 21 ff.

¹¹² O'Brien (1993), s. 4 jmf Mohseni (1998), s. 12.

¹¹³ <http://www.redcross.se/om-oss/sa-har-arbetar-vi/vad-ar-folkkratt/genevekonventionerna/>

¹¹⁴ Utöver dessa lagar är tortyrförbudet stadgat i Europakonventionen, FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter artikel 7 och 10, Europeiska tortyrkonvention och (i svensk rätt) Regeringsformen 2 kap, 5 och 6 §§.

kännelser, andra gånger kan syftet vara att använda tortyr som ett vapen mot oppositionella åsikter och att skapa rädsla.¹¹⁵ Deeley menar att "förhörsmetod" är något som väldigt många människor förknippar med tortyr.¹¹⁶ Men bortsett från att tortyr kan definieras som ett brott, en förhörsmetod eller ett vapen, hur kan tortyr förklaras?

4.2 Hur har tortyr i det algeriska självständighetskriget förklarats i tidigare forskning?

4.2.1 Det algeriska självständighetskriget

Avkoloniseringskriget utbröt den 1 november 1954 av bombattentat som FLN utförde mot diverse franska militäranläggningar.¹¹⁷ De drivande faktorerna bakom kriget var många, men tillsammans bildade de en gemensam uppfattning hos algerierna, och det var kravet på självständighet från kolonialmakten Frankrike.¹¹⁸ Den intressekollision som kriget byggde på var å ena sidan algeriernas strävan efter befrielse från Frankrike och å andra sidan Frankrikes vilja att vidmakthålla Algeriet som också var deras sista koloni.¹¹⁹

Självständighetskriget var inget krig i vanlig bemärkelse. Från algeriernas sida var det ett revolutionskrig som syftade till att störta kolonialmakten, och från fransmännens sida så menar Lazreg att det var ett antisubversivt krig, vilket gick ut på att stoppa revolutionen.¹²⁰

4.2.2 "Kriget" och indigènes

Officiellt hade fransmännen två huvudinställningar som kom att bli avgörande för kriget: det första var att det inte fanns något krig.¹²¹ De utförda bombattentaten betraktades som *événements*, "händelser" som "rubbade" den ordning som hade förelegat, skriver Branche, och därför gick den franska insatsen ut på att *maintenir de l'ordre*, dvs. att "bibehålla ordningen" och avsåg därmed "pacifiering".¹²² Detta skulle ske genom att använda våld mot förövarna - något som enligt franska statsprinciper var berättigat då staten blev tvungen att "skydda sig" mot attacker.¹²³ Den andra inställningen var att de som låg bakom bombattentaten i fransmännens syn var "terrorister",

---

¹¹⁵ SoS-rapport 1989:40, s. 10 & Rejali (2007), s. 446.

¹¹⁶ Deeley (1971), s. 7.

¹¹⁷ Ciment (1997), s. 36 & Branche (2001), s. 107.

¹¹⁸ Horne (1977), s. 95 & 99.

¹¹⁹ Frankrike hade nämligen några år tidigare förlorat kriget i Indokina, vilket ledde till att de också förlorade sina kolonier där. Det franska imperiet höll därmed på att kollapsa och de kunde inte tåla en till förlust. Det förlorade slaget i Indokina var en stor skam för Frankrike. De lärde sig en läxa av förlusten - att inte förlora igen. DiMarco (2006), s. 71, jmf Tortyr: Från Algeriet till Irak, UR (2008), & Världen: Fransk tortyr på export, UR (2010).

¹²⁰ Lazreg (2008), s. 15.

¹²¹ Branche (2001), s. 21 & Azar (2001), s. 64. En av fördelarna med att inte kalla kriget för just ett krig var att om inte man förde ett krig så hade man heller ingenting att förlora. Detta var en direkt följd av det förlorade kriget i Indokina. Branche (2001), s. 39.

¹²² Ibid. s. 21, 36 & 99, jmf Lazreg (2008), s. 112 & Azar (2001), s. 64.

¹²³ Branche (2001), s. 21.

"fanatiker" eller "rebeller".¹²⁴ Synen på dessa var väldigt låg: rebellerna hade gjort något oacceptabelt, de sökte ta ifrån fransmännen något som dessa hade byggt upp i över hundra år - en civiliserad stat. Terroristerna, skulle bekämpas med vilka medel som än krävdes, hävdar Branche.¹²⁵ De som hjälpte rebellerna, var enligt det franska perspektivet lika mycket fiender som rebellerna själva.¹²⁶

Gerillarörelsen FLN, som startade kriget och som var den ledande gruppen i kampen för självständighet hade ett brett stöd bland algerierna.¹²⁷ De som inte kunde delta i den väpnade kampen bidrog på annat sätt, ex. med mat, husrum, pengar, gömställen osv.¹²⁸ För fransmännen innebar FLN ett stort problem. De var det största hotet mot kolonialmakten p.g.a. att de var kapabla att uppnå framgångar i kriget, men även för att de hade det algeriska folket på sin sida, det folk som Frankrike så länge hade försökt tämja och assimilera. Branche menar att kombinationen av det hot som FLN utgjorde samt det svek som algerierna gjorde sig skyldiga till (i och med att de anslöt sig till FLN) ledde till att alla algerier blev "potentiella terrorister".¹²⁹ Män såväl som kvinnor, gamla som unga, det algeriska folket i sin helhet var måltavla för fransk krigsföring.¹³⁰

Resultatet av att fransmännen sedan kolonialtidens början hade betraktat sig som distanserade från och upphöjda över indigènes och att algerierna nu hade svikit dem ledde till att algerierna tappade allt av vad mänsklig värdighet kunde betyda i franska ögon.¹³¹ De betraktades enligt Lazreg inte bara som undermänniskor utan även som någon slags ohyra.¹³² "Terrorist" var den beteckning som användes flitigt av fransmännen då de talade om de självständighetsstridande algerierna - en term som i fransk begreppsbildning kom att bli synonym med nedlåtande ord såsom *bougnoule* (ung "svarting" eller "neger") och råttor, menar Todorov.¹³³

Det officiella Frankrike såg inte den algeriska revolutionen som ett krig, och Branche menar därför att Genèvekonventionerna (krigets lagar) inte hade någon juridisk betydelse i sammanhanget.¹³⁴ Underbyggt av dels att franska statsprinciper gav fransmännen rätten att använda våld för att "upprätthålla ordningen" och dels den mycket låga syn på algerier som förelåg så uppstod en situation av legitim terror.¹³⁵

---

¹²⁴ Azar (2001), s. 66, jmf Rejali (2007), s. 487.

¹²⁵ Branche (2001), s. 62.

¹²⁶ Lazreg (2008), s. 21.

¹²⁷ Branche (2001), s. 45.

¹²⁸ Lazreg (2008), s. 23 f. & Branche (2001), s. 45.

¹²⁹ Branche (2001), s. 51.

¹³⁰ Ibid. s. 105.

¹³¹ Horne (1977), s. 54 & Azar (2001), s. 66.

¹³² Lazreg (2008), s. 62 ff.

¹³³ Todorov (2008), s. 19.

¹³⁴ Branche (2001), s. 82.

¹³⁵ Lazreg (2008), s. 238.

4.2.3 Tortyren

För att bekämpa FLN, vars krigstaktik bl.a. gick ut på att utföra bombattentat, så var fransmännen beroende av information om deras aktioner.¹³⁶ Källan till information blev tortyr.¹³⁷

[FLN] är en pyramidlik organisation av sektioner. Varje medlem känner högst tre personer: sin chef, som väljer honom och två underordnade. Vi måste se till att kartlägga hela organisationen genom att skaffa fram information. Metoden är förhör. Förhör blir en metod när vi ser till att alltid få svar.¹³⁸

FLN blev "the main target" för den franska krigföringen. Fransmännen skulle:

- /.../krossa FLN så att de inte kunde utföra fler attentat. Så vi var tvungna att få fram information till varje pris.
- Betydde det eventuellt tortyr?
- Vilken fråga! Javisst.¹³⁹

Branche skriver att tortyr var en *acte élémentaire de guerre*, en elementär/essentiell krigshandling.¹⁴⁰ Förhör som var synonymt med tortyr kom att bli krigets ansikte utåt.¹⁴¹ Att alla algerier var "potentiella fiender" betydde att det inte bara var FLN-medlemmar som torterades, utan även civilbefolkningen.¹⁴² Tortyren hade varken köns- eller åldersgränser, konstaterar Branche.¹⁴³ Ingen kunde undgå den - alla blev direkt eller indirekt drabbade av tortyr.¹⁴⁴

Tortyrutövningen var så pass utbredd att den inte bara utfördes på polisstationer och militär- anläggningar. Överallt, i varje ort fanns det särskilda tortyrcenter.¹⁴⁵ Praktiserandet av tortyren ledde enligt Branche så småningom till en rutinisering: tortyr blev vardagsmat för både utövarna och offren.¹⁴⁶ Vem som helst kunde plockas upp av den franska armén för "förhör".¹⁴⁷

Eftersom tortyren var nummer ett på prioriteringslistan för fransk krigföring så kände alla till den, algerier såväl som fransmän. Lazreg och Branche hävdar att tortyr var något man lärde sig och att alla franska soldater därför hade ett finger med i tortyrspelet.¹⁴⁸ Om inte man beordrade tortyr, så var man med och utförde den. Om man inte satt och kollade på, så var man ansvarig för transporten av "misstänkta" till tortyrcenter osv.¹⁴⁹ En sak som bör betonas är dock, att trots tortyrens

---

¹³⁶ Rejali (2007), s. 7 f.

¹³⁷ Branche (2001), s. 51.

¹³⁸ Pontecorvo (1965).

¹³⁹ Aussaresses, Paul. Intervju i: Världen: Fransk tortyr på export. Kunskapskanalen (2009).

¹⁴⁰ Branche (2001), s. 56.

¹⁴¹ Ibid. s. 33 f.

¹⁴² Azar (2001), s. 237.

¹⁴³ Branche (2001), s. 300 ff.

¹⁴⁴ Ibid. s. 300 ff.

¹⁴⁵ Ibid. s. 188.

¹⁴⁶ Ibid. s. 124.

¹⁴⁷ Ibid. s. 51, jmf Rejali (2007), s. 481.

¹⁴⁸ Branche (2001), s. 313 & Lazreg (2008), s. 114.

¹⁴⁹ Ibid.

utbredning, trots att den var så vanligt förekommande, så var det totalförbudet att tala om tortyren i egenskap av "tortyr".¹⁵⁰ Branche och Parry skriver att officiella franska dokument framhöll att "misstänkta" genomgick något som kallades *la question* eller *l'interrogatoire*, dvs. "förhör".¹⁵¹ Man bestred alltså att det handlade om "tortyr".¹⁵²

4.2.4 Tortyrens rättfärdigande

Den utbredda användningen av tortyr (eller "förhör" som fransmännen valde att kalla den) under kriget underbyggdes av argument vars syfte var att rättfärdiga dess användning, både internt (inom militären och det officiella Algérie française) och externt, till omvärlden som inte sällan reagerade på offerhistorier om tortyr.¹⁵³ Det mest förekommande argumentet för tortyrens användning var enligt Todorov "the ticking bomb argument".¹⁵⁴ Man resonerade på så sätt att om man hade fångat en rebell som troligtvis hade placerat bomber på olika platser som skulle detonera när som helst så hade man som soldat (och därmed även "beskyddare" av l'Algérie française säkerhet) två alternativ: antingen skulle man fråga rebellen snällt och be honom att berätta var bomberna fanns, vilket han aldrig skulle avslöja, eller så skulle man "förhöra" (tortera) honom och definitivt få svar.¹⁵⁵ På så sätt blev information det centrala behovet i tortyranvändningen: allting handlade om information, även i de fall som tortyroffren faktiskt inte hade någon information att uppge så underströk fransmännen att syftet med "förhören" var att få fram just information.¹⁵⁶

Branche skriver att rättvisan blev ett instrument som banade väg för den franska krigsföringen.¹⁵⁷ Den franska armén eftersträvade rättvisa med tortyranvändningen.¹⁵⁸ "Händelserna" hade åsidosatt rättvisan och därför var pacificeringen ett arbete som skulle skipa rättvisa.¹⁵⁹

Ett sätt att argumentera för tortyren var att inte betrakta den som tortyr.¹⁶⁰ Branche antyder att den smärta som algerierna utsattes för under "förhör" tycktes vara proportionerlig i förhållande till målet, dvs. att få dem att tala.¹⁶¹ Att inte klassa tortyren som just tortyr var enligt Lazreg därför en följd av bl.a. de begrepp som man använde istället för att säga ordet tortyr.¹⁶² Pacificering är ett exempel. Ingen hade definierat vad pacificering skulle innebära, men alla använde tortyr inom

---

¹⁵⁰ Lazreg (2008), s. 111 & Todorov (2008), s. 18.

¹⁵¹ Branche (2001), s. 60 & Parry (2010), s. 100.

¹⁵² Parry (2010), s. 100.

¹⁵³ Azar (2001), Del II & III. Offerhistorier nådde omvärlden bl.a. genom att författarna Albert Camus, Frantz Fanon och Jean-Paul Sartre skrev om tortyrens utövande i det franska Algeriet.

¹⁵⁴ Todorov (2008), s. 19 & Branche (2001), s. 167.

¹⁵⁵ Todorov (2008), s. 19 f. & Branche (2001), s. 167.

¹⁵⁶ Branche (2001), s. 194 & Rejali (2007), s. 7 f. & 488.

¹⁵⁷ Branche (2001), s. 185.

¹⁵⁸ Ibid. s. 185 f.

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Ibid. s. 223.

¹⁶¹ Ibid. s. 223.

¹⁶² Lazreg (2008), s. 112.

ramen för begreppet.¹⁶³ Lazreg hävdar att tortyren i vissa fall t.o.m. kallades "human" och att den gavs ett högt moraliskt innehåll, bl.a. att den var en slags "själslig rehabilitering" för algeriern.¹⁶⁴

4.2.5 Tortyrens innebörd

Eftersom vilken algerier som helst kunde bli torterad var tortyren det största hotet för algerierna. Tortyrens konsekvenser bestod inte bara i fysiska och psykiska skador, utan den var ett hinder för revolutionen.¹⁶⁵ Om man avslöjade information till följd av tortyr så hjälpte man fransmännen att ge sig på ens "bröder och systrar".¹⁶⁶ Att "prata" (ge information) var därför något som man (av FLN) strikt uppmanades till att inte göra, eftersom det kunde äventyra hela revolutionen.¹⁶⁷ För fransmännen var tortyren förknippad med framgångar. Tortyr fungerade.¹⁶⁸ Den var effektiv och uppfyllde alla mål som eftersträvades: att erhålla information.¹⁶⁹

Tortyren var ett sätt att degradera "den andra", konstaterar Branche.¹⁷⁰ Tortyren utfördes alltid i naket tillstånd därför att nakenheten var ett uttryck för torterarens omnipotens, menar Branche, eftersom torterarens roll var att påvisa att han alltid hade total makt: till och med makten att klä av en människa.¹⁷¹

Tortyren handlade inte bara om information eller (för offrets del) att sväva mellan liv och död. Det fanns andra värderingar som stod på spel. En av dem var den algeriska maskuliniteten.¹⁷² Den algeriske mannen var (i algerisk syn) familjens överhuvud. Han hade ett ansvar för sin familjs säkerhet.¹⁷³ Den sista som han ville bli berövad var sin maskulinitet - något som värderades väldigt högt av männen, skriver Branche och Lazreg.¹⁷⁴ Fransmännen lyckades terrorisera algerierna genom att gå till attack mot just dessa värderingar.¹⁷⁵ Att tortera en mans familj i hans åsyn var ett exempel på hur den algeriske mannen försattes i ett läge av total maktlöshet, då han förlorade sin egenskap av "man" och "beskyddare" av familjen.¹⁷⁶ En annan, mycket använd metod, var att rikta tortyren (oftast elchocker) mot mannens könsorgan vilket ledde till impotens.¹⁷⁷

---

¹⁶³ Ibid. s. 87 & 112, jmf Azar (2001), s. 183.

¹⁶⁴ Lazreg (2008), s. 115.

¹⁶⁵ Ibid. s. 138.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Pontecorvo (1965).

¹⁶⁸ Lazreg (2008), s. 142.

¹⁶⁹ Rejali (2007), s. 24.

¹⁷⁰ Branche (2001), s. 332.

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Lazreg (2008), s. 125.

¹⁷³ Ibid. s. 124.

¹⁷⁴ Branche (2001), s. 298 & Lazreg (2008), s. 158.

¹⁷⁵ Lazreg (2008), s. 124.

¹⁷⁶ Branche (2001), s. 298 & Lazreg (2008), s. 158.

¹⁷⁷ Lazreg (2008), s. 126 f.

Våldtäkt var den essentiella delen av den franska terrorn, den mest effektiva delen av den, påstår Lazreg.¹⁷⁸ Den var också den vanligaste tortyrmetoden som kvinnorna utsattes för i stor utsträckning.¹⁷⁹ Våldtäkten var inte bara en tortyrmotod, utan den klassades som en militär strategi som syftade bl.a. till att ändra på den kulturella synen som fanns på den kvinnliga oskulden.¹⁸⁰ Genom att kvinnan våldtogs så skulle hon dels förnedras och dels så skulle de algeriska dygderna åsidosättas.¹⁸¹ Det fanns en liknande i innebörd i tortyren mot kvinnorna som tortyren mot männen: kvinnan skulle av männen bli en "icke önskvärd" kvinna efter att hon våldtagits.¹⁸² Precis som tortyren riktades mot mannens maskulinitet så var våldtäkten ett sätt att "förstöra" kvinnans femininitet.¹⁸³

Branche gör gällande att tortyren för den franska armén innebar ett vapen med vilket det antisubversiva kriget skulle vinnas.¹⁸⁴ Frankrike var beroende av tortyren för att kunna gå segrande ur kriget.¹⁸⁵ Lazreg resonerar att tortyr av fransmännen sågs som ett "motgift" mot "terrorismen".¹⁸⁶ Den hade en psykologisk innebörd: en rädsla skulle odlas i algerierna som skulle ha följden att de skrämdes till att kapitulera.¹⁸⁷

Tortyren syftade inte bara till att skrämja. Det finns författare (bl.a. Lazreg) som hävdar att tortyr var en teknik som skulle producera "nya" människor.¹⁸⁸ Genom att hjärntvätta algerier så skulle deras sinnen rensas och återuppbyggas, för att dem på så sätt kunde förfranskas.¹⁸⁹

5 Analys

Att Wisniewski och Emerick inleder sin bok "The Ethics of Torture" med att ge upp tanken om att kunna definiera tortyr beror på att det är väldigt svårt att utforma en ingående och samtidigt generaliserbar definition av fenomenet.¹⁹⁰ Tortyr skiljer sig åt väldigt mycket från fall till fall och är i den bemärkelsen ett flexibelt begrepp som kan få mångfacetterade definitioner beroende på vilken kontext det sätts i. Just därför blir en generaliserbar (djupgående) definition svår att utforma.

I det algeriska självständighetskriget var tortyren väldigt mångsidig. Den användes i syfte att behålla det koloniala tillstånd som hade förelegat ostört, vilket algerierna inte ville gå med på, och vilket också var grunden till hela kriget. Att fransmännen förnekade krigets existens hade som juridisk

---

¹⁷⁸ Ibid. s. 167.

¹⁷⁹ Ibid. s. 130.

¹⁸⁰ Ibid. s. 154 f.

¹⁸¹ Branche (2001), s. 298, & Lazreg (2008), s. 158.

¹⁸² Lazreg (2008), s. 158, jmf Horne (1977), s. 402.

¹⁸³ Lazreg (2008), s. 158.

¹⁸⁴ Branche (2001), s. 14.

¹⁸⁵ DiMarco (2006), s. 71.

¹⁸⁶ Lazreg (2008), s. 16.

¹⁸⁷ Ibid. s. 16 & 56.

¹⁸⁸ Ibid. s. 72.

¹⁸⁹ Ibid. s. 73.

¹⁹⁰ Även Posner konstaterar att begreppet "tortyr" saknar en stabil definition. Posner (2004), s. 291.

utgång att krigslagar inte gällde, skriver Branche.¹⁹¹ Hon menar även att detta kombinerat med att man definierade "terrorismen" som ett hot mot landets säkerhet gav den franska armén carte blanche för att göra vad som än krävdes för att utplåna det algeriska upproret.¹⁹²

Tortyren gavs ett högt moraliskt innehåll då den franska staten intog en beskyddarställning. De skulle "skydda" folk från rebellerna, och då måste ju tortyren vara tillåten för annars kunde inte säkerheten garanteras. Precis såsom kolonisationen sades vara god i grunden var tortyr, enligt Azar på samma sätt - den hade ett gott syfte.¹⁹³ Kelman menar i linje med detta att våld blir tillåtet då det syftar till att skydda ett lands säkerhet.¹⁹⁴ Våldet används då i "självförsvar".¹⁹⁵

Synen på algerier hade sedan kolonisationens början varit väldigt nedsättande.¹⁹⁶ La mission civilisatrice var i sig ett sätt att betrakta folk som "undermänniskor"- en form av avhumanisering.¹⁹⁷ När kriget utbröt sjönk synen på algerier ytterligare. Algerierna hade inte lärt sig någonting av att ha varit koloniserade i nästan 130 år, vilket för fransmännen var ett bevis på hur "primitiva" de var.¹⁹⁸ Precis som det hade varit en "plikt" att kolonisera Algeriet så var det nu en plikt att "integrera vildarna i förnuftets ordning", skriver Azar.¹⁹⁹ Att tortyren kunde användas i så stor utsträckning som den gjorde var ett tecken på att algerierna hade avhumaniserats.²⁰⁰ Tortyr som annars var ett brott och en ytterst klandervärd handling, tappade sin negativa innebörd då den användes på algerierna, för dessa var inga människor.²⁰¹ I och med att kriget var igång hade fransmännen inga moraliska hinder i sitt arbete mot "terrorismen".²⁰² Målen helgade alla medel, vilket innebar att precis allt blev tillåtet för att stoppa revolutionen.²⁰³ Inte bara offren utan även förövarna (de franska soldaterna) avhumaniserades då de utförde tortyren eftersom de begick en handling som var "omänsklig".²⁰⁴ Kelman menar nämligen att det inte bara är offer som avhumaniseras i fallet sanctioned massacres, utan även förövarna eftersom dessa förlorar förmågan att känna empati för sina offer.²⁰⁵

---

¹⁹¹ Branche (2001), s. 82.

¹⁹² Ibid. s. 312.

¹⁹³ Azar (2001), s. 247.

¹⁹⁴ Kelman (1973), s. 33.

¹⁹⁵ Ibid.

¹⁹⁶ Azar (2001), s. 43.

¹⁹⁷ Ibid. s. 42.

¹⁹⁸ Fransmännen såg på algerierna som ofullständiga kopior av dem. Tortyr var ett sätt att resocialisera algerierna till att bli fransmän. Lazreg (2008), s. 139 & s. 255.

¹⁹⁹ Azar (2001), s. 67, jmf Branche (2001), s. 80 & Horne (1977), s. 165. Användningen av tortyr var därför intimt sammankopplad med den koloniala statens natur och historia. Se till detta Parry (2010), s. 102 f.

²⁰⁰ Todorov (2008), s. 20, jmf Kelman (1973), s. 48 f.

²⁰¹ Todorov (2008), s. 21.

²⁰² Jmf Kelman (1973), s. 35 & 39: de moraliska hindren gäller inte under sådana omständigheter som krig.

²⁰³ Azar (2001), s. 171 & Parry (2010), s. 102 f.

²⁰⁴ Branche (2001), s. 58.

²⁰⁵ Kelman (1973), s. 52.

Lazreg hävdar att det antisubversiva krig som fransmännen förde krävde användningen av tortyr.²⁰⁶ Då detta var en slags utgångspunkt för kriget var alla inblandade i tortyranvändningen vilket skapade en form av auktorisering.²⁰⁷ Tortyren blev möjlig genom att den (på olika nivåer i den franska militärhierarkin) beordrades, uppmanades, godkändes och utfördes.²⁰⁸ Denna auktorisering, menar Kelman, leder även till en ökad benägenhet till att "vilja" begå våldsbrott, just för att våldet är så integrerat i krigstänkandet.²⁰⁹

Ingen kunde undgå att vara delaktig i tortyren eftersom det var ett brott att vägra lyda order, vilket Kelman menar är en av grunderna till att våldet blir möjligt, dvs. att man blint lyder order.²¹⁰ Dessutom krävde disciplinen i den franska armén att alla utförde sin plikt för att hela maskineriet skulle fungera som planerat.²¹¹ Kelman hävdar att just "disciplinen" är central ifråga om sanctioned massacres. Då disciplinen kräver ett visst beteende av soldater (att lyda order) ges därmed inga alternativ till andra beteenden. Det är dessa strikta riktlinjer som banar väg för våldsanvändning.²¹²

Tortyrens auktorisering och professionalisering ledde till dess rutinisering.²¹³ Tortyr ingick i det militära arbetet, precis som andra uppgifter. Rutiniseringen ledde så småningom till en normalisering: tortyr blev den "logiska" utgången av det antisubversiva krig som Frankrike förde och det naturliga svaret på Algeriernas stöd till FLN.²¹⁴ Men Azar menar att tortyren också var en logisk följd av *kolonialismen* som byggde på att man använde våld för att ta handskas med de människor som skulle civiliseras.²¹⁵

Att tortyren auktoriserades och rutiniserades samt att Algerierna avhumaniserades ledde till en folkmordsartad atmosfär i l'Algérie française.²¹⁶ Det algeriska folket blev i sin helhet en måltavla som alla franska krigsinsatser riktades mot.²¹⁷ Tortyren var i denna bemärkelse en strategi med vilken Algerierna förnedrades, dominerades och kontrollerades, anför Parry.²¹⁸

För att legitimera tortyren konstruerade fransmännen argument som syftade till att ge tortyren en viktig innebörd. Legitimeringen hade både interna och externa syften. Man skulle rättfärdiga tortyrens användning både inom militären och det franska Algeriet, men även för omvärlden. Kelman skriver att rättfärdigande argument är avgörande för våldsanvändning, eftersom det lugnar

---

²⁰⁶ Lazreg (2008), s. 15.

²⁰⁷ Jmf Kelman (1973), s. 38 f.

²⁰⁸ Todorov (2008), s. 23, jmf Kelman (1973), s. 39.

²⁰⁹ Ibid.

²¹⁰ Kelman (1973), s. 42.

²¹¹ Branche (2001), s. 91.

²¹² Kelman (1973), s. 44.

²¹³ Lazreg (2008), s. 121 & Branche (2001), s. 124.

²¹⁴ Branche (2001), s. 220 & Lazreg (2008), s. 3, jmf Kelman (1973), s. 47.

²¹⁵ Azar (2001), s. 247.

²¹⁶ Jmf "genocidal policy". Kelman (1973), s. 50.

²¹⁷ Branche (2001), s. 105.

²¹⁸ Parry (2010), s. 100.

skuld känslor och ångest hos förövarna och därmed skiljer moralen från plikten.²¹⁹ Det överhängande argumentet var att tortyren var ett *conditio sine qua non*, ett medel som kriget inte kunde vinnas utan.²²⁰ Fransmännen förlorade kriget och därför kan effektiviteten i tortyr som krigsvapen ifrågasättas.²²¹ Ett annat argument var "the ticking bomb argument" som handlade om att man skulle få fram information om var bomber fanns, innan de detonerade.²²² Men i själva verket var det väldigt sällan som detta skedde och istället tog man fast förövarna efteråt och torterade dem, vilket indikerade att tortyr inte var ett sätt att förebygga bombattentat utan ett förfarande som syftade till att identifiera och eliminera fienden, skriver Todorov.²²³ Kelman konstaterar att denna sorts argument ofta konstrueras för att påstå att man "räddar liv" med våldsanvändningen.²²⁴

Rättvisan blev ett instrument som det antirevolutionära kriget byggde på.²²⁵ *Les événements*, som kriget kallades var i fransk syn en orättvis situation där oskyldiga fransmän föll offer för FLN:s bombattentat. För att rättvisan skulle segra (dvs. för att det algeriska upproret skulle upphöra) var tortyren oundgänglig. Rättvisan var inte bara ett instrument utan även en upprepad legitimering av tortyrens användning, vilket Kelman menar är viktigt för att auktoriseringen inte ska rubbas.²²⁶ För att tortyr skulle bli normaliserat så krävdes det att den tolkades som ett rättviseinstrument.²²⁷ Att påstå att tortyren var den väg som man var tvungen att gå för att skipa rättvisa l'Algérie française tyder dock på en förvrängning av rättvisebegreppets innebörd då tortyr är en högst orättvis metod.

Vidare fann tortyrens rättfärdigande sin grogrund i tanken om fransmännens överlägsenhet och algeriernas underlägsenhet. Det var alltid berättigat att behandla primitiva människor med "hårda metoder", enligt Kelmans resonemang.²²⁸ Ytterligare ett sätt att legitimera tortyr var att koda om den för att den skulle anta olika skepnader som rensade bort allvaret och klandervärdheten från den.²²⁹ Man talade om "pacifiering" eller "förhör" istället för "tortyr" för att dels rättfärdiga militärens användning av tortyr och dels utåt sett visa att *maintenir de l'ordre* skedde med fredliga medel. I Kelman-termer innebär detta en upprepad legitimering som är essentiell för att en situation av sanctioned massacres ska kunna upprätthållas och fortleva.²³⁰ På dessa falska övertygelsegrunder "humaniserades" och konstruerades tortyren till att bli oundgänglig.

---

²¹⁹ Kelman (1973), s. 46

²²⁰ Branche (2001), s. 168.

²²¹ Todorov (2008), s. 20.

²²² Ibid. s. 19.

²²³ Todorov (2008), s. 20.

²²⁴ Kelman (1973), s. 33.

²²⁵ Branche (2001), s. 185.

²²⁶ Jmf Kelman (1973), s. 46.

²²⁷ Lazreg (2008), s. 91.

²²⁸ Ibid. s. 6.

²²⁹ Ibid. s. 116. & Branche (2001), s. 223.

²³⁰ Kelman (1973), s. 46.

Att alla medel fick tillämpas i kriget mot "terrorismen" innebar att dörren till tortyr därmed var öppen.²³¹ Tortyr var en teori i fransk krigsdoktrin. Man trodde verkligen på att tortyr skulle motverka "terrorism".²³² Tortyren blev sedan ett krigsvapen, algerierna krigsfältet.²³³

Tortyren var för fransmännen källan till information och därför vägen till seger i kriget, enligt Rejali.²³⁴ Fick man tag på information så skulle man förebygga terrorismen.²³⁵ Tortyr fick alltså den ytliga förklaringen att den handlade om att få fram information. Att tortyrens användning var så utvidgad och många gånger riktades mot personer som inte visste någonting om FLN:s attentat ger upphov till frågetecken kring om det verkligen handlade om att skaffa information.²³⁶ I denna bemärkelse överskred medlen målen kraftigt.²³⁷ Kelman skriver att det inte sällan används mer våld än vad som är nödvändigt för att uppnå de mål som har satts upp för våldsanvändningen.²³⁸

Fransmännen påstod att "terroristernas" beteende gav upphov till legitimitet av det franska våldet.²³⁹ Men då detta endast borde ha riktats mot "terroristerna" istället för att hela folket skulle vara måltavlan för kriget tyder på att tortyrens användning primärt inte syftade till information utan hänsynslös våldföring på det algeriska folket. Detta indikerade att det fanns andra avsikter och intressen med tortyrens användning. Tortyren handlade inte bara om att krossa FLN utan det handlade om att bryta sönder varje tendens till nationellt motstånd, hävdar Azar.²⁴⁰ Tortyren var också ett verkställande av det utbredda rasistiska förakt mot algerierna som länge hade funnits.²⁴¹

På det psykologiska planet var tortyren ett sätt att degradera "den andra", menar Branche.²⁴² Genom att tortera någon så intalar man sig själv att den andra inte är likvärdig. Tortyren manifesterar på så sätt en skillnad mellan torterare och tortyroffer.²⁴³ Denna skillnad var ett arv av det koloniala tänkandet där den "primitiva" personen alltid skulle behandlas på ett nedlåtande sätt. Att degradera "den andra" och därmed "upphöja" sig själv skapar ett maktförhållande där en person totalt saknar förmåga att agera utefter sin vilja medan en annan kan göra precis vad den vill.²⁴⁴

Fransmännen visade genom sin tortyranvändning att la mission civilisatrice var felaktigt i grunden.²⁴⁵ Civilisering i det koloniala tänkandet framfördes som en motsats till primitivitet, och det sistnämnda var synonymt med bl.a. barbari. Men då fransmännen försökte tämja "terroristerna"

---

²³¹ Branche (2001), s. 62.

²³² Tortyr: Från Algeriet till Irak, UR (2008).

²³³ Branche (2001), s. 109 & 313 & Lazreg (2008), s. 254.

²³⁴ Rejali (2007), s. 7 f.

²³⁵ Branche (2001), s. 51.

²³⁶ Ibid. s. 194 & Lazreg (2008), s. 7.

²³⁷ Lazreg (2008), s. 123.

²³⁸ Kelman (1973), s. 34.

²³⁹ Branche (2001), s. 99 & Schrepel (2005), s. 81.

²⁴⁰ Azar (2001), s. 248.

²⁴¹ Ibid. s. 190 & Branche (2001), s. 27 & Rejali (2007), s. 195.

²⁴² Branche (2001), s. 332.

²⁴³ Ibid. s. 424.

²⁴⁴ Ibid. s. 185 & Lazreg (2008), s.123.

²⁴⁵ Jmf Lazreg (2008), . 138.

genom att använda sig av *barbariska metoder* framstod den kontrovers som civiliseringsuppgiften inbegrep: att civiliseringstanken inte var så utvecklad ändå.²⁴⁶ En viss ironi kan tydas här då Frankrike bekämpade "primitivitet" med primitivitet.

Ur statssynpunkt kan tortyren förklaras som en situation då en stat är beredd att göra vad som helst för att behålla sin makt.²⁴⁷ Tortyr var därför ett uttryck för den politiska makten men även den militära auktoriteten. Lazreg och Branche menar att tortyrens institutionalisering, rationalisering, professionalisering och systematisering var en direkt följd av statens agerande.²⁴⁸ Militären handlade inte på egen begäran då tortyren introducerades som krigsvapen. Ordern kom "uppifrån". Kelman menar just att order som kommer "uppifrån" leder till en benägenhet till att göra i princip vad som helst, vilket också är förknippat med att man då inte ser sig själv som ansvarig för sina handlingar.²⁴⁹ Tortyr var på så sätt ett system som hade sin grogrund i statsapparatusens existens.²⁵⁰

Att tortyr användes som antirevolutionärt krigsvapen innebar att man gick till attack inte bara mot människorna utan även mot den världsbild som algerierna hade och levde efter. Sexualitet var något som skedde inom äktenskapets ramar. Då vissa tortyrmetoder hade sexuella inslag (ex. våldtäkt) så var syftet även här att påvisa att torterarens omnipotens inte ens hindrades av sexualiteten. Torteraren hade förmågan att tränga in på den (kanske) mest privata delen hos en människa. Tortyr med sexuella inslag var inte bara en maktdemonstration utan även en förnedring, då sexuella tortyrmetoder innebar kränkning och en vidare degradering av offren.²⁵¹ Genom att många män kastades eller torterades till att bli impotenta så var tortyren också ett sätt att "avmaskulinisera" mannen, resonerar Lazreg.²⁵² De massvåldtäkter på kvinnor som genomfördes var på ett liknande sätt "avfeminiserande".²⁵³

Tortyren var en slags kamp där antagonister stred för att det egna intresset skulle segra. Information var en spelbricka som fransmän kämpade för att få, och algerier led för att inte uppge. Revolutionen byggde på att man inte skulle prata. Att prata var att sätta den algeriska friheten på spel. Fransmännen gjorde allt för att få information, algerierna gjorde allt för att inte prata.²⁵⁴

Det är inte bara användningen av eller syftena bakom tortyr som kan förklara dess innebörd. Även effekterna kompletterar bilden av tortyrens helhet. Eftersom tortyr var ett omänskligt tillvägagångssätt att vinna kriget på (vilket kan tydas i den förödelse som tortyren skapade) så var biverk-

---

²⁴⁶ Posner (2004) menar att en civiliserad stat kan använda sig av ociviliserade metoder (ex. tortyr) utan att betrakta sig som ociviliserad, eftersom de valda metoderna används i "civiliseringens syfte". Ibid. s. 294 f.

²⁴⁷ Lazreg (2008), s. 253.

²⁴⁸ Ibid. s. 111 & Branche (2001), s. 424.

²⁴⁹ Kelman (1973), s. 39 ff. Man skiljer då mellan "moral" och "plikt". Ibid. s. 45.

²⁵⁰ Branche (2001), s. 424.

²⁵¹ Tortyr med sexuella inslag var ofta en offentligt företeelse som skedde i åsynen av flertalet soldater och/eller i åskådan av familjemedlemmar, släktingar eller grannar till den torterade. Pontecorvo (1965).

²⁵² Lazreg (2008), s. 124 & 127.

²⁵³ Ibid. (2008), jmf s. 124 & 127.

²⁵⁴ Horne (1977), s. 196.

ningen av dess existens att de drabbade människorna avhumaniserades ytterligare och därför blev bestulna på sin mänsklighet, sin värdighet.²⁵⁵ Tortyr är (enligt Kelmans resonemang om sanctioned massacres) ingenting som en normal människa under ordinära omständigheter kan utföra mot en vanlig individ.²⁵⁶ Det krävs således att humaniteten hos det blivande offret (men även hos förövaren) på något sätt har rubbats och åsidosatts för att tortyr ska kunna bli en verklighet.²⁵⁷

6 Slutsatser och diskussion

Tortyr blir ett behov när man skapar förutsättningar för dess behov. Tortyren i l'Algérie française blev ett *conditio sine qua non*, ett medel som kriget inte kunde vinnas utan, därför att man valde att inte se några andra lämpliga krigstaktiker. Tortyr (som är ett brott bortom all mänsklig dignitet) har ett starkt samband med den koloniala grundtanken: att "primitiva" människor är av lägre värde. Den nedsättande synen på algerier banade därför väg för ratificeringen av tortyr som krigsvapen.²⁵⁸

Tortyr är ett bevis på hur långt människan är beredd att gå för att uppnå mål de mål hon eftersträvar. Tortyren under det algeriska revolutionskriget var ett handlingsätt som man valde att tillgripa för att det förutspåddes kunna lösa de problem (den algeriska revolten) som hade uppstått. Tortyr blev en slutgiltig lösning för att man valde att betrakta den som enda utväg. Men då tortyr var (och är) en extrem metod att använda sig av så krävdes ursäkter för att övertyga om att dess tillämpning var rättmätig. Dessa legitimeringsgrunder ledde till att tortyren implementerades och ratificerades i den franska krigföringen vilket kunde urskiljas i den auktorisering, rutinisering, institutionalisering och professionalisering som följde därav. Tortyren blev därför ett krigsvapen vars huvudsyfte var att stoppa "terrorismen", men då användningen av tortyr gick över styr blev tortyren ett medel med vilket den algeriska populationen i sin helhet skulle bekämpas.

Avhumaniseringen av algerier (som var en grund för tortyren) var en process som hade påbörjats redan innan landet koloniserades, då den bärande tanken var att Afrika beboddes av vildar som skulle "civiliseras".²⁵⁹ Den systematiska användningen av tortyr hade en lamslående effekt och blev således en upprepad och mer djupgående avhumanisering av algerierna då den stal ifrån dem deras värdighet.²⁶⁰ Tortyr är i den bemärkelsen destruktiv, och fransmännens förlust i kriget (trots den systematiska tortyranvändningen som egentligen skulle ha lett till algeriernas kapitulation) indikerar att tortyr var en ineffektiv metod. Detta ska dock inte tolkas som att tortyr skulle ha varit effektivt om fransmännen hade vunnit; tortyr kan nämligen inte påstås vara effektiv (även om man med hjälp

---

²⁵⁵ Branche (2001), s. 64, jmf Azar (2001), s. 190. Det bör noteras här att förutsättningen för våldet (tortyren) var att algerierna skulle avhumaniseras. Men följden av tortyranvändningen var också en mer djupgående avhumanisering.

²⁵⁶ Jmf Kelman (1973), s. 31.

²⁵⁷ Ibid.

²⁵⁸ Jmf Kelman (1973), s. 51.

²⁵⁹ Algerierna var mindervärdiga och positionerades långt ner i "hierarkin" vad gäller makt, intelligens, kapacitet, mänsklig värdighet.

²⁶⁰ Branche (2001), s. 64.

av den uppnår de mål som eftersträvas, i detta fall att vinna ett krig) eftersom det leder till stora konsekvenser för de drabbade. Vilka argument som än användes så kan tortyr därför i ett större perspektiv inte sägas ha några goda effekter. Följden av tortyrens användning var en destruktion av humaniteten, inte bara offrens (samt deras närstående och bekanta) utan även förövarnas.²⁶¹ Tortyr är ett kraftigt överskridande av de moraliska principer som mänsklighetens humana identitet vilar på. Tortyr visar därför att människor de facto kan åsidosätta grundläggande mänskliga värderingar som borde vara odiskutabla.²⁶²

Undersökningen av tortyr visar att den valda teorin inte räcker som heltäckande förklaring. Kelmans teori är inriktad på att förklara de funktioner som ger upphov till att tortyr blir en verklighet. Teorin är dock i viss mån också en förklaringsmodell för vad tortyren innebär och hur den kan förklaras (tortyren innebar bl.a. en avhumanisering av algerierna), men om man vill studera ett så pass brett fenomen som tortyr i ett större perspektiv så fordras att fler teorier inkluderas inom ramen för undersökningen. Att Kelmans teori är otillräcklig framgår av de mångtydiga förklaringar som analysen frambringade: tortyr handlade inte enbart om auktorisering, rutinisering och avhumanisering, utan listan kunde göras väldigt lång. Tortyren var ett maktmedel, ett vapen, en krigstaktik, ett "rättviseinstrument", en "legitim" våldsutövning, en förnedring osv. Det centrala i denna uppsats är också att tortyren, till följd av att den i sin natur är så omänsklig, berövade algerierna sin värdighet.²⁶³ Om man vill studera dessa förklaringar djupare så krävs andra teorier. Med utgångspunkt från det algeriska självständighetskriget så kan ex. maktteorier vara intressanta, eftersom tortyren var resultatet av den makt fransmännen hade i landet. Men Kelman har även formulerat andra teorier som vara relevanta att studera, bl.a. "The policy context of international crimes" som studerar de politiska system och den politiska kontext under vilka brott mot mänskligheten (bl.a. tortyr) kan äga rum och "The Policy Context of Torture: A Social-Psychological Analysis".²⁶⁴

Problemet med generella definitioner/förklaringar av tortyr är just att de är generella. De kan passa in på så många olika fall, men misslyckas med att förklara fallen mer ingående. Definitionen av tortyr i FN:s tortyrkonvention (artikel 1) föreskriver att tortyr är ett brott som kan handla om att tvinga fram information eller att straffa och/eller diskriminera. Detta stämmer mycket väl in på fallet Algeriet. Men det står ingenting om förnedring, eller tortyr som krigsvapen eller krigstaktik i bestämmelsen. Detta leder oss till tortyrens kärna: det går inte att formulera en djupgående och samtidigt generaliserbar definition av tortyr eftersom olika fall ger tortyren olika innebörd. I det algeriska självständighetskriget hade tortyren bl.a. ett förnedrande syfte och en förnedrande verkan. Men tortyren under antiken kanske inte alls hade detta syfte, utan handlade möjligen enbart om att tvinga

---

²⁶¹ Lazreg (2008), s. 57. Jmf Kelman (1973), s. 51.

²⁶² Ibid. s. 253.

²⁶³ Branche (2001), s. 64.

²⁶⁴ Kelman (2006).

fram "erkännanden". Det kan därför tolkas som att det inte menat att generella tortyrdefinitioner ska råda, utan att varje fall ska definieras och förklaras unikt.

Trots att det är väldigt svårt att förklara tortyr i allmänhet med djupgående termer så finns det en beskrivning av tortyr som borde kunna generaliseras, och det är tanken om att tortyr tränger in i människans inre, och stjälar personens värdighet.

6.1 Förslag på framtida forskning

Med utgångspunkt i forskning kring tortyr under det algeriska självständighetskriget så finns det väldigt många studier som skulle vara intressanta att bedriva. Man kan ex. göra en litteraturstudie kring arvet från tortyren i Algeriet: varför tortyranvändningen inte blev en läxa för världen, utan snarare en vetenskap som utvecklades och användes i stor utsträckning (se ovan, avsnittet "Tidigare forskning"). En annan viktig studie skulle vara att ta reda på varför och hur de som gjorde sig skyldiga till tortyr av algerier kunde gå fria från åtal. I en sådan studie skulle det vara intressant att föra en diskussion om den internationella rättsordningen; hur den i vissa fall brister i sin roll som överstatlig rättviseskipare.

Referenser

Litteratur

Alleg, H. (1958): *Tortyren*. Göteborg: Västans Tryckeri AB.

Azar, M. (2001): *Frihet, jämlikhet, brodermord. Revolution och kolonialism hos Albert Camus och Frantz Fanon*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposium.

Branche, R. (2001): *La torture et l'armée pendant la guerre d'Algérie 1954-1962*. Paris: Édition Gallimard.

Brecher, B. (2007): *Torture and the ticking bomb*. Massachusetts: Blackwell Publishing Ltd.

Bryman, A. (2011): *Samhällsvetenskapliga metoder* (2:a uppl.). Malmö: Liber AB.

Ciment, J. (1997): *Algeria. The Fundamentalist Challenge*. New York: Facts on File Inc.

Davezies, R. (1960): *Fronten*. Uddevalla: Bohusläningens AB.

Deeley, P. (1971): *Beyond breaking point: A study of the techniques of interrogation*. London: Bristol Typesetting Co Ltd.

DiMarco, L. A. (2006): *Torture and Guerre Revolutionnaire in the Algerian War*. Carlisle PA: US Army War College.

Horne, A. (1977): *A savage War of Peace. Algeria 1954-1962*. New York: The Viking Press.

Kelman, H.C. (1973): *Violence without Moral Restraint. Reflections on the Dehumanization of Victims and Victimizers*. Washington DC: Hemisphere Publishing Corporation.

Lazreg, M. (2008): *Torture and the Twilight of Empire: From Algiers to Baghdad*. New Jersey: Princeton University Press.

Lisper, H-O. & Lisper, S. (2005): *Statistik för samhällsvetare*. Malmö: Liber AB.

Mohseni, N. (1998): *Tortyr - ett symptom på samhällelig maktutövning: Om makt utanför och innanför tortyrrummet och dess uttryck (överföring - motöverföring) i behandlingsrummet*. Stockholm: Psykologiska institutionen, Stockholms Universitet.

O'Brien, K. (1993): *Tortyr - Bakgrundsfaktorer och exempel i modern tid*. Stockholm: Pedagogiska institutionen, Stockholms Universitet.

Parry, J.T. (2010): *Understanding Torture. Law, Violence and Political Identity*. Michigan: The University of Michigan Press.

Peters, E. (1985): *Torture*. Norwich: Page Bros Ltd.

Posner, R. A. (2004): "Torture, Terrorism and Interrogation", I: Levinson, S. (red.): *Torture. A Collection*. New York: Oxford University Press Inc.

Rejali, D. (2007): *Torture and democracy*. New Jersey: Princeton University Press.

Sarnecki, J. (2009): *Introduktion till kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.

Schrepel, W. E. (2005): *Paras and Centurions: Lessons Learned From the Battle of Algiers*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.

Sohlberg, P & Sohlberg B.M. (2009): *Kunskapens former. Vetenskapsteori och forskningsmetod*. Malmö: Liber AB.

SoS-rapport (1989): *Tortyr. En kunskapsöversikt*. Stockholm: Modin - Tryck AB.

Tiby, E. (2007): "En bra fråga. Definitioner och validitet vid studiet av hatbrott", I: von Hofer, H. & Nilsson, A. (red.): *Brott i välfärden. Om brottslighet, utsatthet och kriminalpolitik. Festskrift till Henrik Tham*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms Universitet.

Todorov, T. (2008) "Torture in the Algerian War", I: Hilde, T.C. (red.): *On Torture*. Baltimore: John - Hopkins University Press.

Trost, J. (1998): *Att skriva uppsats med akribi*. Lund: Studentlitteratur.

Westin, C. (1989): *Tortyr och existens*. Göteborg: Graphic Systems AB.

Wisnewski, J.J. & Emerick, R.D. (2009): *The Ethics of Torture*. London: MPG Books Ltd.

Elektroniska källor

Kelman, H.C. (2006): *The Policy Context of international Crimes*
<http://www.wcfia.harvard.edu/node/2845> (16 maj 2011)

Lunds Universitet, *Anvisningar för rapporter i form av litteraturstudie*
http://portal.omv.lu.se/Portal/student/info_praktisk/uppsats_anvis/litteraturstudiers_utformning_samt_referensteknik/uppsats_omfattning (21 april 2011)

Röda korset, *Om Genèvekonventionerna*
<http://www.redcross.se/om-oss/sa-har-arbetar-vi/vad-ar-folkratt/genevekonventionerna/>

Tortyr: Från Algeriet till Irak (2008). SVT1, 15 november 2009.

Tortyr: Arvet (2008). SVT1, 29 november 2009.

Tortyr: Upprättelse (2008). SVT1, 6 december 2009.

Världen: Fransk tortyr på export (2009). Kunskapskanalen, 27 mars 2010.

Lagar

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (1950)

Europeisk konvention till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (1987)

FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna (1984)

FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (1966)

Genèvekonventionerna (1949)

- Första Genèvekonventionen angående förbättrande av sårades och sjukas behandling vid stridskrafterna i fält
- Andra Genèvekonventionen angående förbättrande av behandlingen av sårade, sjuka och skeppsbrutna tillhörande stridskrafterna till sjöss.
- Tredje Genèvekonventionen angående krigsfångars behandling.
- Fjärde Genèvekonventionen angående skydd för civilpersoner under krigstid.

Konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (1984)

Regeringsformen (1974:152)

Övriga källor

Pontecorvo, G. (1965), *Slaget om Alger* (film)

Bilaga: Tortyrmetoder

Tortyrmetoder i urval.²⁶⁵

La baignoire (bassängen)

Vattentortyr. Personens huvud tvingades ner i ett badkar (eller handfat) med vatten, som ofta var blandat med kiss eller annan illaluktande vätska, tills personen nästan drunknade eller förlorade medvetandet.²⁶⁶

La broche (spettet)

Personens händer bands ihop med fötterna.²⁶⁷ Personen hängdes sedan upp i knäveckan på en järnstång (armarna var under stången) och kunde på så sätt inte röra sig.²⁶⁸ La broche kombinerades ofta med *slag och sparkar* eller *la gégène* (se nedan).

La gégène

Elektrisk tortyr. Även kallad "magneto". Den mest använda tortyrmetoden.²⁶⁹ En slags fälttelefon som användes för ge personen ifråga elchocker.²⁷⁰ Med hjälp av elektroder så tillfogades personen elchocker i upp till flera hundra volt.²⁷¹ Eltortyren riktades ofta mot känsliga kroppsdelar, såsom fingertoppar, örsnibbar, tår, bröstvårtor, läppar och könsorgan. Eltortyren kombinerades ofta med *la baignoire* (se ovan) eller *le tuyaux* (se nedan).²⁷²

Le tuyaux (slangen)

Vattentortyr. Personens ben och armar bands fast för att den inte skulle kunna slita sig loss.²⁷³ Ögonbindel sattes på och näsborrarna täpptes till.²⁷⁴ En plastslang kopplades till en stor balja med vatten (som man ibland hällde tvättmedel i) för att sedan pumpa personens magsäck full med vatten, tills vederbörande kvävdes.²⁷⁵

---

²⁶⁵ Det är de "vanligaste" tortyrmetoderna från det algeriska självständighetskriget som beskrivs i denna bilaga.

²⁶⁶ Branche (2001), s. 328.

²⁶⁷ Lazreg (2008), s. 128.

²⁶⁸ Rejali (2007), s. 347.

²⁶⁹ Ibid. s. 198.

²⁷⁰ Ibid. s. 198.

²⁷¹ Branche (2001), s. 34.

²⁷² Rejali (2007), s. 198.

²⁷³ Ibid. s. 160.

²⁷⁴ Ibid. s. 160.

²⁷⁵ Ibid. s. 328.

Slag och sparkar

En av de tortyrmetoder som idag kallas "clean torture", vilket syftar till att dem inte lämnar några fysiska spår på den drabbade personen.²⁷⁶ Slag och sparkar riktades mot de kroppsdelar som inte gav upphov till synliga skador, såsom blåmärken.²⁷⁷ Men det fanns även de fall då slag och sparkar inte uppfyllde kraven för "clean torture", dvs. att de ledde till tydliga skador.²⁷⁸ I dessa fall hölls personen i fråga kvar på tortyrcentret tills skadorna hade upphört att synas.²⁷⁹

Strappado

Personens händer bands bakom ryggen och krokades fast i en kedja (eller ett rep) som satt fast i taket.²⁸⁰ Sedan hissades personen upp i luften tills han/hon inte längre kunde nå golvet.²⁸¹ Detta medförde en enorm påfrestning på skuldror och axlar som lätt gick ur led, vilket ofta ledde till att personen svimmade.²⁸²

Utmattande (fysiska) övningar

Påtvingade fysiska övningar (såsom armhävningar, benböj m.fl.) till utmattningens gräns.²⁸³ Denna metod betraktades ofta som en "uppmjukning" innan "redskapstortyren" (tortyr med hjälp av elektriska generatorer, fälttelefoner, vattentortyr m.fl., se ovan) påbörjades.

Våldtäkt

Den tortyrmetod som kvinnor utsattes för i stor utsträckning.²⁸⁴ Våldtäkten skedde ofta med hjälp av diverse tillhyggen (ex. pinnar).²⁸⁵ Tortyrmetoden kombinerades inte sällan med eltortyr (se "la gégène" ovan) och vattentortyr (se "la baignoire" och "le tuyaux" ovan).²⁸⁶

---

²⁷⁶ Ibid. s. 335.

²⁷⁷ Ibid. s. 335.

²⁷⁸ Ibid. s. 335.

²⁷⁹ Ibid. s. 335.

²⁸⁰ Ibid. s. 296

²⁸¹ Ibid.

²⁸² Ibid.

²⁸³ Ibid. s. 334 & 342 f.

²⁸⁴ Lazreg (2008), s. 154.

²⁸⁵ Ibid. s. 160.

²⁸⁶ Ibid.

